

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Uuringu lõpparuanne

Anne Põder, Kaire Vahejõe, Helis Luik,
Jaanus Janson, Kelli Turmann, Aiki Pärle

Tartu 2016

Sisukord

Sisukord	2
Jooniste loetelu	3
Tabelite loetelu.....	3
1. Lühikokkuvõte	5
2. Sissejuhatus	7
3. Kirjanduse ülevaade ja taust	10
4. Metoodika.....	12
5. Tulemused ja analüüs	13
5.1. Ülevaade vilistlaste taustast ja praegusest tegevusest	13
5.2. Vilistlaste ettevõtlustegevus	21
5.2.1. Praegune ettevõtlustegevus	21
5.2.2. Varasem ettevõtlustegevus	26
5.3. Hinnangud kõrgkoolis õpitule	27
5.3.1. Hinnangud erialateadmistele ja ettevõtlikkuspädevustele.....	27
5.3.2. Ettevõtlusainete läbimine kõrgkoolis ja hinnangud teemade käsitlemise piisavusele	30
5.3.3. Hinnangud ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste puudujäägile töö- ja ettevõtlusalases tegevuses.....	36
5.3.4. Hinnangud küsimusele, milliseid ettevõtlusaineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada.....	39
5.3.5. Ettevõtlusalastel täienduskoolitustel osalemine	41
6. Kokkuvõte	42
6.1. Uuringu põhitulemuste kokkuvõte	42
6.2. Soovitused	44
7. Kasutatud kirjandus.....	47
8. Summary	50
9. Lisa. Ankeet (EMÜ)	53

Jooniste loetelu

Joonis 1. Vastajad vanuse järgi, keskmine vanus.....	13
Joonis 2. Vastajad kõrgkooli lõpetamise aja järgi, %	13
Joonis 3. Vastajad eriala õppekavagrupi alusel, %.....	14
Joonis 4. Vastajad kõrgkooli ja õppekavagrupi alusel, %	15
Joonis 5. Vastajad soo ja õppekavagrupi alusel,%	15
Joonis 6. Vastajad lõpetatud haridusastme alusel, %	16
Joonis 7. Vastajate praegune tegevus, %	16
Joonis 8. Vastaja õppekavagrupp ja tegevusvaldkonna sektor, %.....	18
Joonis 9. Vastajate praegune ametikoht, %	18
Joonis 10. Kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, %	19
Joonis 11. Vastaja sugu ja kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, % ..	19
Joonis 12. Vastaja õppekavagrupp ja kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, %.....	20
Joonis 13. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd on ametikoht seotud viimati lõpetatud erialaga, keskmine	21
Joonis 14. Vastaja kõrgkool ja ettevõtjana tegutsemine, %	22
Joonis 15. Ettevõtlusega tegelemine ja vastaja keskmine vanus.....	22
Joonis 16. Ettevõtlusega tegelemine vastaja soo alusel, %	22
Joonis 17. Ettevõtlustegevus ja vastaja sissetulek, %	23
Joonis 18. Vastaja õppekavagrupp ja ettevõtlusega tegelemine, %.....	23
Joonis 19. Ettevõtlusega tegelevate vilistlaste peamine ettevõtlusvorm, %.....	24
Joonis 20. Ettevõtte/organisatsiooni töötajate arv, %	24
Joonis 21. Ettevõtte/organisatsiooni asutamine/osanikuks saamine enne või pärast kõrgkooli viimast lõpetamist, %	24
Joonis 22. Vastaja õppekavagrupp ja ettevõtte/organisatsiooni tegevussektor, %.....	26
Joonis 23. Varem ettevõtlusega tegelnute lõpetamise põhjused, keskmine hinnang	27
Joonis 24. Vastaja õppekavagrupp ja rahulolu kõrgkoolis omandatud erialateadmistega, keskmine .	27
Joonis 25. Vastaja kõrgkool ja ettevõtlusainete läbimine õpingute ajal, %.....	30
Joonis 26. Ettevõtlusainete läbimine ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine	31
Joonis 27. Ettevõtlusainete läbimine vastaja õppekavagrupi alusel, %.....	31
Joonis 28. Ettevõtlusainete läbimine kõrgkoolis lõpetatud haridusastme alusel, %.....	32
Joonis 29. Ettevõtlusainete läbimine ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine	32
Joonis 30. Kuivõrd on ettevõtlusaineid läbinud vastajad rahul kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega, keskmine	33
Joonis 31. Vastaja õppekavagrupp ja rahulolu kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega, keskmine	33
Joonis 32. Ettevõtlusainete läbimine ja hinnangud küsimusele, millistest ettevõtlusalastest teadmistest ja oskustest on jäänud kõige enam vajaka, keskmine	38
Joonis 33. Millistel täienduskoolitustel on osaletud, % täienduskoolitustel osalenutest	41

Tabelite loetelu

Tabel 1. Vastajate peamine tegevusvaldkond, %	17
Tabel 2. Ettevõtte/organisatsiooni peamine tegevusvaldkond, %	25
Tabel 3. Kuivõrd kõrgkooliõpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine	28

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Tabel 4. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine	29
Tabel 5. Kuivõrd ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt, keskmine	34
Tabel 6. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt, keskmine	35
Tabel 7. Millistest ettevõtlusalastest teadmistest, oskustest on vastajal peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka, keskmine	36
Tabel 8. Vastaja õppekavagrupp ja millistest ettevõtlusalastest teadmistest, oskustest on vastajal peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka, keskmine	37
Tabel 9. Milliseid ettevõtlusega seotud aineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada, jah-vastuste %	39
Tabel 10. Vastaja õppekavagrupp ja hinnangud küsimusele, mis aineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada, jah-vastuste %	40

1. Lühikokkuvõte

Vilistlaste ettevõtlusuuring viidi läbi 2016. aastal Eesti Maaülikooli (EMÜ), Eesti Kunstiakadeemia (EKA) ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor (EEK) poolt Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel alanud ja Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest finantseeritava ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu ehk „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel” raames. Programmi eesmärgiks rakendada ettevõtlikkust arendav õpikäsitus ja ettevõtlusõppe süsteemselt kõigil haridustasemetel ja – liikides ning luua vajalik metoodika ning õppevara ettevõtlusõppe jaoks (Haridus- ja Teadusministeerium 2016a). Käesolev uuring toimus programmi 5. tegevussuuna „Pädevuste arendamine ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alal” raames, mille käigus toetati kõrgkoolide ja ettevõtlikkuse arendamise ja ettevõtlusõppega tegelevate organisatsioonide pädevuste arendamist. Programmi 5. tegevussuunas toetati muuhulgas ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alaste analüüside ja uuringute läbiviimist; kõrgkoolide ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alaste pädevuste arendamist, sh teadmiste ja kogemuste vahendamist; jm tegevusi.

Käesoleva uuringuga koguti infot vilistlaste ettevõtlustegevusest ja tagasisidet kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmiste, oskuste ja hoiakute ning puudujääkide kohta. Kogutud infot kasutati ettevõtlusõppe analüüsimiseks ja programmi Edu ja Tegu raames 2016. ja 2017. aastal välja töötamisel olevate ettevõtlusõppe moodulite arendamiseks (nt kõrghariduse baasmoodul, maamajanduse või loovettevõtluse spetsialiseerumismoodulid), aga ka ettevõtlusõppesse kaasatud spetsialistide täienduskoolituste arendamiseks. Kogutud andmed annavad ka sisendit programmi 1., 2., 5. ja 6. tegevussuunale. Andmeid kasutatakse teaduspublikatsioonideks, mis on programmi 5. tegevussuunda väljundindikaatoriks. Käesoleva uurimuse raames väljatöötatud küsimustikku saavad kasutada ka teised kõrgkoolid oma ettevõtlusõppe analüüsimiseks.

Uuring toimus internetiküsitlusena 2016. aasta sügisel. Küsitlusele vastas 1682 vilistlast. EMÜ sai kasutada uuringuks 2016. aasta septembris vilistlasüritusele registreerinute ning õppeinfosüsteemi jäänud e-posti aadresse, mistõttu EMÜ vilistlased vastasid küsitlusele kõige aktiivsemalt ja kokku saadi 1457 vastust. EKA ja EEKi puhul polnud sobivaid vilistlaste e-posti andmebaase, mistõttu levitati infot küsitluse kohta kõrgkoolide kodulehtedel, sotsiaalmeedias ning mitmesugustes kooli- ja vilistlastega seotud listides. EKAs ja EEKis jäi vastajate arv tagasihoidlikuks ja küsitlusele vastas vastavalt 114 ja 111 vilistlast. Aruandes on põhiline tähelepanu pööratud viimase kümne aasta lõpetajatele, kellel pole kõrgkooli lõpetamisest möödunud nii palju aega, et nad ei suudaks anda üksikasjalikumalt tagasisidet õppe kohta, ning kelle õppe sisu oli valdavalt sama, mis ka praegu samadel erialadel õppijatel. Samas aga oli ka oluline, et lõpetajatel oleks juba tööalane ja ettevõtlusalane kogemus. See annab infot üliõpilaste kohta, kes kohe ettevõtlusega ei alusta, kuid võivad seda teha nt kümne aasta möödudes, ja kes vajavad siis samuti ettevõtlusteadmisi, oskuseid ja hoiakuid. Viimasel kümnel aastal lõpetanud vastajate arv oli kokku 1051 (EMÜs 869, EKAs 90 ja EEKis 92). Naiste osakaal oli vastajate hulgas 62,6 protsenti. Vastajate keskmine vanus oli 31,7.

Ettevõtjana defineeriti uuringus FIEna tegutsemist või äriühingu või MTÜ juhiks olemist. Viimasel kümnel aastal lõpetanud vastajate hulgas oli hetkel ettevõtjana tegutsevate vilistlaste osakaal veerand.

Ettevõtlustegevust mõjutas oluliselt lõpetatud eriala. Kõige suurem oli ettevõtjate osakaal kunstide (32,9 protsenti), äriduse ja halduse (28,4 protsenti), arhitektuuri ja ehituse (28,2 protsenti) õppekavagruppides; kõige madalam bio- ja keskkonnateaduste eriala lõpetanud vastajate hulgas (11,3 protsenti).

Ettevõtjate osakaal oli oluliselt kõrgem meeste hulgas (37,4 protsenti) võrreldes naistega (22,4 protsenti). Keskmine vanus ettevõtlusega tegelema hakkamisel oli 29,3.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Ettevõtlusainete läbimine on kõrgkoolide ja lõpetud õppekava gruppide lõikes olnud väga erinev. Ärindus- ja halduse õppekavagrupi erialade lõpetajatest sisuliselt kõik vastajad nimetasid ettevõtlusainete läbimist. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse; tehnika, tootmise ja tehnoloogia ning arhitektuuri ja ehituse erialade vastajatest enam kui pooled; bio- ja keskkonnateaduste ja veterinaaria puhul alla poole vilistlastest olid kõrgkoolis ettevõtlusaineid läbinud. Kunsti õppekavagrupi lõpetajate puhul oli ettevõtlusainete läbimine kõige madalaim – ainult 35,8 protsenti. Nende hinnangud õpingute jooksul omandatud ettevõtluspädevustele, ettevõtlusega seotud teemade piisavusele olid teistega võrreldes keskmiselt oluliselt madalamad. Ettevõtlusõppe läbinute väike osakaal, samas teistest oluliselt suurem ettevõtjana tegutsejate osakaal näitab suurt vajadust loovettevõtluse mooduli järele, mida ka käesoleva programmi raames arendatakse .

Vilistlased hindasid rahulolu oma erialateadmistega (71,3 protsenti väga või pigem rahul) kõrgemalt kui rahulolu ettevõtlusteadmistega (ettevõtlusaineid läbinud vastajatest 57 protsenti väga või pigem rahul). Kõrgeim oli rahulolu ettevõtlusteadmistega ärindus ja halduse õppekavade puhul (75 protsenti), madalaim veterinaaria (17 protsenti), arhitektuuri ja ehituse (37 protsenti), bio- ja keskkonnateaduste puhul (40 protsenti).

Hinnangutes ettevõtlikkusega seotud pädevustele arvasid vastajaid, et kõrgkooliõpingud aitasid enim kaasa nende enda teadmiste ja oskuste pidevale täiendamisele; oskusele ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada; iseseisvuse; meeskonnatööoskuse; suhtlusoskuse; planeerimiseoskuse arenemisele. Kõige madalamad olid finantsalaste teadmiste, ettevõtlusalaste teadmiste ja juhtimisoskuste omandamisele kõrgkooliõpingute käigus. Ettevõtlusõppe läbinud vastajate hinnangud ettevõtlikkuspädevuste omandamisele kõrgkoolis oli kõrgemad, sh ettevõtlusalaste ja finantsalaste teadmiste ja juhtimisoskus kujunemisele. Vastajate on tunnetanud kõige suuremat puudujääki äriõiguse ja lepingute sõlmimise; ettevõtte riskide hindamise; ettevõtte juhtimise; ettevõtte loomise ja käivitamise; ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüsi alastes teemades, mis vajavad ka tähelepanu programmi käigus arendatavates moodulites ja õppematerjalides, ning täiendkoolitustes. Lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks rõhutati ettevõtte loomise ja käivitamise, ettevõtte juhtimise ja finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise; äriplaani koostamise käsitlemist õppes.

Uuringu tulemuste kokkuvõtteks saab välja tuua, et osalenud kõrgkoolide ja erialade õppekavagruppide lõikes senine ettevõtlusõpe, vilistlaste ettevõtlustegevus, kitsaskohad ja vajadused väga erinevad. Põhilisteks soovitusteks oli, et võttes arvesse, et arvestav osa lõpetajatest hakkab tegutsema ettevõtjana kümne aasta jooksul pärast lõpetamist, ning mida pikem aeg lõpetamisest ja mida vanemad vilistlased, seda suurem on nende seas ka ettevõtjate osakaal, on ettevõtlusalase õppe pakkumine kõrgkoolis kõikidele erialadele väga vajalik. Ettevõtlikkus ja ettevõtlustegevus mängib tänapäeval olulist rolli just ka erialases eneseteostuses. Ettevõtlusõppe läbinute väike osakaal, aga samas teistest oluliselt suurem ettevõtjana tegutsejate osakaal näitab suurt vajadust ettevõtlusõppe järgi kunsti erialade õppekavades. Madalad hinnangud finantsalastele teadmiste näitavad vajadust finantskirjaoskusele tähelepanu pööramiseks ettevõtluseõppes, sh vajadust sobiva õppevara ja täienduskoolituste väljatöötamiseks. Erinevate kõrgkoolide ja õppekavade lõpetajad tegutsevad erinevates valdkondades, mistõttu on ettevõtlusmoodulites oluline integreerida õppesse ka nende valdkondadele spetsiifilisi näiteid, eeskujusid ja probleeme. Ettevõtlusõppe käigus on oluline arendada mooduleid, mis käsitleks peale ettevõtte stardieelse ja asutamisfaasi ka ettevõtte edasist kasvu- ja laienemisfaasi, sh riske, tootearendust, rahvusvahelistumist. Selle pöörab tähelepanu programmis käigus arendatav õppevara ja kasvuettevõtluse moodul.

2. Sissejuhatus

Algatusvõime ja ettevõtlikkus on üks elukestva õppe võtmepädevustest, mis on oluline eneseteostuseks, kodanikuaktiivsuseks, sotsiaalseks kaasatuseks ja töö leidmiseks teadmisteühiskonnas (Euroopa Parlamendi ... 2006). Globaliseerunud maailmas aitavad ettevõtlik ellusuhtumine ja ettevõtlusalased oskused, teadmised ja hoiakud kohaneda kiiresti muutuvate majandusstruktuuridega ja sotsiaalsete protsessidega. Muutused toovad kaasa mitmeid väljakutseid, sest paljud ametid ja tegevusalad kaovad ning edukaks toimetulekuks on vaja pidevalt omandada uusi oskusi ja teadmisi. Samas kerkib esile palju uusi võimalusi, kuid nende ära kasutamiseks on vaja aktiivsust, loovust ja riskivalmidust.

Euroopa Komisjoni (2013) tegevuskava „Ettevõtlus 2020” rõhutab, et töökohtade tagamiseks, majanduse ja konkurentsivõime kasvuks on Euroopas vaja rohkem uusi ettevõtteid ning kujundada olemasolevate ettevõtete jaoks toetavam ettevõtluskeskkond. Ettevõtlusalane haridus ja koolitus on osa meetmestikust, mis on suunatud ettevõtluspotentsiaali ja -kultuuri arendamiseks Euroopas. Üliõpilaste ettevõtlusalaste teadmiste, oskuste ja hoiakute arendamise kõrval on üha suuremad ühiskondlikud ootused kõrgkoolidele, et need muutuksid ettevõtlikumaks, sh oleksid partneriks ettevõtetele ja avalikule sektorile, kommersialiseeriksid oma teadustööd, toetaksid üliõpilaste, õppejõudude ja teadustöötajate ettevõtlust ja ettevõtlikkust.

Käesolev vilistlaste ettevõtlusuuring viidi läbi kolme partneri – Eesti Maaülikooli (EMÜ), Eesti Kunstiakadeemia (EKA) ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor (EEK) – koostöös 2016. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel alanud ja Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest finantseeritava ettevõtlusõppe programmi Edu ja Tegu ehk „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel” raames. Vastavalt toetuse andmise tingimustele tegevuse „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel” (TAT) on programmi Edu ja Tegu eesmärgiks on „rakendada ettevõtlikkust arendav õpikäsitus ja ettevõtlusõppe süsteemselt kõigil haridustasemetel ja -liikides ning luua vajalik metoodika ning õppevara selleks, et kõigil õppijail on tagatud võimalus ettevõtlusõppe läbimiseks. See toetab lõpetajate ettevõtliku hoiaku kujunemist ja ettevõtlusega alustamiseks vajalike teadmiste ja oskuste kasvu ning suurendab nende konkurentsivõimet tööturul” (Haridus- ja Teadusministeerium 2016a).

Uuring toimus programmi 5. tegevussuuna „Pädevuste arendamine ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alal” raames. Tegevussuunas toetati ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alaste analüüside ja uuringute läbi viimist; koolide enesehindamismudelites ettevõtlikkuse osa väljatöötamist ja rakendamist; kõrgkoolide, ettevõtlikkuse arendamise ning ettevõtlusõppega tegelevate organisatsioonide pädevuste arendamist läbi Eesti ja välisriikide teadmiste ja kogemuste vahendamise, kohandamise ja rakendamise; kõrgkoolide koostöövõrgustiku tegevusi ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alaste pädevuste arendamisel (Haridus- ja Teadusministeerium 2016a).

Uuringuga koguti infot vilistlaste ettevõtlustegevusest ja tagasisidet kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmiste, oskuste ja hoiakute ning puudujääkide kohta. Kogutud infot kasutati ettevõtlusõppe analüüsimiseks ja programmi Edu ja Tegu raames 2016. ja 2017. aastal välja töötamisel olevate ettevõtlusõppe moodulite arendamiseks (nt kõrghariduse baasmoodul, maamajanduse või loovettevõtluse spetsialiseerumismoodulid), aga ka ettevõtlusõppesse kaasatud spetsialistide täienduskoolituste arendamiseks.

Uuringuga koguti vilistlastelt infot järgmiste küsimuste kohta:

- vilistlaste praegune tegevus;
- seos ettevõtlusega;
- kuivõrd ülikooliõpingud aitasid kaasa erinevate ettevõtlikkusega seotud pädevuste tekkele;

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

- ettevõtlusainete läbimine kõrgkoolis ja hinnangud käsitletud teemadele;
- millistest ettevõtlusalastest teadmistest ja oskustest on jäänud puudu;
- milliseid ettevõtlusega seotud aineid, teemasid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada;
- ettevõtlusalastel täienduskoolitustel osalemine.

Uuringuga kogutud andmed leiavad mitmekülgset kasutust ning uuring toetab Edu ja Tegu programmi 1., 2., 5. ja 6. tegevussuuna tegevusi alljärgnevalt.

- **5. tegevussuuna** eesmärgiks oli ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe alaste pädevuste arendamine
 - Uuringuga koguti infot vilistlaste ettevõtluse, ettevõtlikkuspädevuste ja senise ettevõtlusõppe analüüsimiseks, ja selle alusel saavad kõrgkoolid tagasisidet, milliseid ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe arendamisega seotud pädevusi on neil vaja arendada. Nt milliste ettevõtlikkuspädevuste arendamine või senine vähene ettevõtlusõppe teatud erialadel vajab rohkem tähelepanu; või milliste ettevõtlusainetes käsitletavat teemade, vilistlaste ettevõtete tegevussektorite eripärade, täienduskoolituste teemade alaseid teadmisi ja oskusi on vaja neil pakkuda ja puudujääkide korral õppes ja õppejõududel arendada.
 - Uuringuga tugevdati osalenud kõrgkoolide vahelist koostööd, soodustati seniste ettevõtlusõppe, valdkondlike eripärade ja vilistlaste ettevõtlustegevuse alaste kogemuste ja teadmiste vahetamist.
 - Vastavalt TATile on 5. tegevussuuna väljundnäitajaks toetust saanud uuringute ja analüüside põhjal avaldatud teadusartiklite arv (2018. aastaks on sihttase 7 artiklit). Uuringu andmeid kasutatakse 2017. ja 2018. aastal teaduspublikatsioonide ettevalmistamiseks.
- **1. tegevussuunas** toimub muuhulgas senise ettevõtlusõppe õppeainete, metoodika, arenguvajaduste ja õppevara uuendamise kaardistamine ning moodulite arendamine.
 - Uuring kogus infot senise ettevõtlusõppe ja ettevõtlikkuspädevuste omandamise kohta aidates kaardistada senist õpet osalenud kõrgkoolides ja erinevatel erialadel.
 - Uuringuga koguti infot teemade kohta ja pädevuste kohta, millele on vaja tähelepanu pöörata programmi käigus välja töötatud kõrghariduse baasmoodulis, maamajanduse või loovettevõtluse, metsanduse ja keskkonnaerialadele suunatud spetsialiseerumismoodulites ning õppevaras, sh valdkonnaspetsiifilise õppevara koostamisel ja arendamisel.
- **2. tegevussuunas** toimub ettevõtlusõpet läbiviivate spetsialistide täienduskoolitus ning uuringu tulemused näitavad, milliste ettevõtlikkuspädevuste arendamise alaseid oskusi ning mis teemade alaseid teadmisi on õpet läbiviivatel õppejõududel vaja arendada.
- **6. tegevussuunas** tegeletakse teadlikkuse tõstmisega ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe arendamise vajadusest ning toetatavate tegevuste hulgas on ka ettevõtlusõpet propageerivate ürituste ja teavitustegevuste läbiviimine.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

- Uuringu tulemuste tutvustamine, sh 2016. ja 2017. aastal toimunud üritused (nt tulemusi tutvustanud seminarid osalenud kõrgkoolide õppejõududele, õppekavajuhtidele, õppeprorektorile; tulemuste tutvustamine üliõpilastele programmi eelinkubatsiooni alastel infoseminaridel); vilistlaste informeerimine programmist ja ettevõtlusõppe arendamisest; artiklid infokirjades; sotsiaalmeedia materjalid jms, teavitab avalikkust programmist Edu ja Tegu ja propageerib ettevõtlusõppe arendamist.
- Uuringu tulemuste alaste teadusartiklite avaldamine ja esitlused teaduskonverentsidel tutvustavad programmi ka rahvusvahelisel tasandil ja soodustavad ettevõtlusõppe alaste rahvusvaheliste teadmiste ja kogemuste vahetamist.

Vilistlaste ettevõtlustegevust ja hinnanguid ettevõtlusõppe teemadele pole Eestis sel kujul uuritud ning vilistlaste küsitlus ei dubleeri varasemaid uuringuid. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2009) analüüsis ettevõtlusõpet õppekavades, sh käesolevas uuringus osalenud kõrgkoolidest Eesti Maaülikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias, kirjeldades kõrgkooli tasandil mitmes protsendis õppekavades on majandus- ja ettevõtlusained. Üksikasjalikumalt infot, nt õppekavagruppide tasanditel, analüüs ei sisalda. Eesti kõrgkoolide 2009. ja 2012. aasta vilistlaste uuringutes (Eamets *et al.* 2011, Laan *et al.* 2015) on põhiline fookus tööturule suundumise uurimisel. Vilistlaste ettevõtlustegevusega on seotud küsimused, et kellena nad töötavad (vastusevariantide hulgas firmas/äriühingus omanikuna või FIE või vabakutselisena), ning kuidas nad leidsid töökoha (vastusevariantide hulgas, et asutasid eraettevõtte või praksise, alustasid FIEna). 2009. aasta vilistlaste uuringus (Eamets *et al.* 2011: 57) on oma ettevõttes töötamist kajastatud lühidalt kõrgkoolide lõikes (küsimuses tööandja omavorm), aga kõrgkoolide, õppekavade lõikes vilistlaste ettevõtlustegevust nendes vilistlassuuringutes ei ole analüüsitud. 2012. aastast alates annab ettevõtlusõppe läbimise kohta Eesti tööelises elanikkonnas üldinfot ka Globaalne Ettevõtlusmonitooring (Arro *et al.* 2012). Eesti üliõpilaste ettevõtlikkusega seotud hoiakuid ja ettevõtete asutamise plaane võrdluses on uuritud rahvusvahelise Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey (GUESSS) uuringus käigus (Sieger *et al.* 2016). Vilistlaste ettevõtlustegevust, sh õppekavagruppide alusel, hinnanguid ettevõtlusõppes käsitletud teemadele, mida uuriti käesolevas uuringus, eelnevalt välja toodud uuringutes käsitletud ei ole.

Käesolev aruanne on kokkuvõtte uuringu põhitulemustest. Aruanne on jagatud üheksaks osaks. Lühikokkuvõttele ja sissejuhatusele järgneb kolmas peatükk, mis käsitleb lühidalt kirjanduse alusel ettevõtluse, ettevõtlusõppe ja pädevuste mõisteid. Neljandas peatükis on välja toodud küsitluse meetoodika. Viiendas peatükis esitatakse vilistlaste küsitluse tulemused. Kuues peatükk on uuringu kokkuvõtte. Seitsmes aruande osa on kasutatud kirjanduse nimekiri. Kaheksas peatükk sisaldab uuringu ingliskeelset kokkuvõtet. Üheksanda osana on lisatud küsitluse ankeeti.

Uuringu aruande koostasid Anne Pöder (EMÜ), Kaire Vahejõe (EMÜ), Helis Luik (EMÜ), Jaanus Janson (EMÜ), Kelli Turmann (EKA), Aiki Pärle (EEK). Uuringu läbiviimisel osalesid ka Argo Moor, Mall Erman, Aevar Valdas, Jüri Lehtsaar EMÜst.

3. Kirjanduse ülevaade ja taust

Ettevõtlus on mitmetahuline kontseptsioon, mille määratluseks on kasutusel väga erinevaid definitsioone ja lähenemisi (Low, McMillan 1988, Van Praag 1999, Reynolds *et al.* 2005, Sternberg 2011). Igapäevases keelekasutuses räägitakse ettevõtlusest tavaliselt kui iseseisvalt ja oma enda vastutusel ettevõtte omamisest ja juhtimisest või kui ettevõtlikust käitumisest majanduslike võimaluste ärakasutamise mõistes (Sternberg, Wennekens 2005). Ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik“ (2010, 9) rõhutab, et hariduse kontekstis on selle tähendus laiem – „ettevõtlust käsitletakse kui dunaamilist ja sotsiaalset protsessi, kus üksikisikud, kas siis üksi või üheskoos, määratlevad uuendusvõimalused ja tegutsevad sihipäraselt nende elluviimise eesmärgil, olgu siis sotsiaalses, kultuurilises või ärilises kontekstis.“ Tulenevalt uuringu mahust ja osapoolte huvidest käsitleti käesoleva uuringu kontekstis vilistlaste ettevõtlustegevust kitsamalt. Uuringus defineeriti ettevõtlustegevusena FIEna tegutsemist, või äriühingu või MTÜ juhtimist.

Ettevõtlusõppe eesmärgiks on õppijates ettevõtluspädevuste arendamine. Pädevus on kogum teadmistest, oskustest ja hoiakutest. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes (2006) defineerib algatusvõimet ja ettevõtlikkust kui inimese võimet mõtteid tegudeks muuta. See hõlmab loomingulisust, uuendusmeelsust ja riskivalmidust, oskust planeerida ja läbi viia oma eesmärkide saavutamiseks vajalikke projekte. See pädevus võimaldab isikutel tööl, koduses ja ühiskondlikus elus mõista oma tegevuse konteksti, kasutada ära võimalusi. Samuti on see pädevus aluseks äriliste ja sotsiaalsete tegevuste jaoks vajalikele teadmistele ja oskustele. Selles Euroopa ettevõtlikkuse kui pädevuse definitsioonis on rõhutatud kahte olulist aspekti (European Commission/EACEA/Eurydice 2016). Ettevõtlikkus ei tähenda ainult ettevõtlusteadmist, oskuste ja hoiakute omandamist, vaid võimekust tegutseda ja oma ideed realselt ellu rakendada. Samuti pole ettevõtlikkus seotud ainult tööalase või äriliste tegevustega, vaid puudutab kõiki inimtegevuse valdkondi, sh ühiskondlikku tegevust, valitsemist, kodust tegevust (Henry, Chatzichristou 2014). Eestis on ettevõtlikkuspädevus defineeritud gümnaasiumi riiklikus õppekavas kui „suutlikkus ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi; seada eesmärgid ja neid ellu viia; korraldada ühistegevusi, näidata initsiatiivi ja vastutada tulemuste eest; reageerida paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske“ (Gümnaasiumi riiklik õppekava 2011). Sama määratlust on kasutatud käesolevas programmis (Haridus- ja Teadusministeerium 2016a). Ettevõtluspädevust on defineeritud kitsamalt kui teadmisi, oskusi ja valmisolekut ettevõtlusega tegelemiseks (*ibid.*).

Sarnaselt ettevõtlusele on ettevõtlusõppe defineerimisel kasutusel mitmeid määratlusi, mis erinevad riikide ja uurimisdistsipliinide kaupa. Ka tõlgetes ja ELi dokumentides võivad ettevõtlusõppe vasted *entrepreneurship education*, *enterprise education* või *entrepreneurial education* tähistada samu või väga erinevaid mõisteid. Põhja-Ameerikas on olnud traditsiooniliselt kasutusel *entrepreneurship education*, mis käsitleb ettevõtte loomise, juhtimise ja arendamise alaseid oskusi (Gibb 1993; Gibb, Nelson 1996). Suurbritannias kasutati varem väljendit *enterprise education*, kus põhirõhk oli indiviidi isikuomaduste arendamisel ning mis ei pruugi olla seotud äritegevusega (Gibb 1993).

Üks võimalus on eristada neid tulenevalt nende sisust kui ettevõtlikkusõpet ja ettevõtlusõpet. Ettevõtlikkusõpe (*enterprise education*) eesmärgina nähakse indiviidi enesehinnangu ja enesekindluse edendamist, arendades samaaegselt nende oskusi ja väärtusi, mis aitavad õppijatel laiendada oma haridusalaseid väljaavaateid ja muid võimalusi (UNESCO/ILO 2006). Ettevõtliku õppimise (*entrepreneurial learning*) keskseks printsipi on julgustada indiviide olema ettevõtlikud sõltumata sellest, kas neil on kavatsust hakata ettevõtjaks või mitte. See hõlmab kõiki hariduse ja koolituse vorme (ametlik, mitteametlik, juhuslik) ja aitab kaasa ettevõtlikuma meelelaadi ja käitumise kujundamisele (Gribben 2013).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Ettevõtlusõppega (*entrepreneurship education*) arendatakse õppijates oskusi ja hoiakuid, mille abil nad suudavad muuta oma ideed ettevõtlustegevuseks (Thematic Working Group... 2014). Ettevõtlusõpe arendab õppijates ettevõtlikku meelelaadi ning teadmisi, oskusi ja omadusi, mis on vajalikud ettevõtte loomiseks või äritegevuses (QAA 2012). Käesolevas programmis on ettevõtlusõpe „ettevõtlikkust arendav ja ettevõtluseks ettevalmistav õpe, mis käsitleb komplekselt ettevõtte loomise ja selle arendamise protsessi“ (Haridus- ja Teadusministeerium 2016a).

Ettevõtlusalaseid oskusi ja teadmisi võib jagada nelja dimensiooni (Lichtenstein, Lyons 2001, Kutzhanova *et al.* 2009). Tehnilised oskused ja teadmised on vajalikud toote või teenuse loomiseks. Juhtimisoskused on vajalikud igapäevase tegevuse organiseerimiseks ja juhtimiseks. Ettevõtlikkuse all peetakse silmas oskusi, mis on vajalikud äri võimaluste märkamiseks ja ära kasutamiseks. Isiku küpsust näitavad eneseteadvus, vastutusvõime, emotsionaalne areng jms omadused (Lichtenstein, Lyons 2001, Kutzhanova *et al.* 2009). Käesolevas uuringus olnud küsimused õpingute käigus käsitletud teemade kohta puudutavad peamiselt juhtimisalaseid, tehnilisi ning ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi, mis on seni moodustanud suure osa ettevõtlusõppe fookusest (äriidee formuleerimine, ettevõtte loomine, ettevõtte juhtimine jms). Ankeedi väljatöötamine toimus koostöös ettevõtlust õpetavate õppejõududega. Küsitluses käsitletavate teemade puhul arvestati programmi Edu ja Tegu pädevuste raamistikku ning arvesse võeti ka kõrgkoolide senise ettevõtlusõppe õpiväljundeid ja käsitletavaid teemasid.

Ettevõtlikkust kui hoiakut iseloomustavad loov ja uuenduslik mõtlemine, saavutusvajadus, arukas juhtimine, riskivalmidus, oskus võimalusi ära tunda, tegevusi kavandada ja ellu viia (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2010). Need oskused ja hoiakud on olulised toimetulekuks igasugustes eluvaldkondades. Ettevõtlikkus on üldpädevus, mille arendamine pole ainult ettevõtlusõppe eesmärk, vaid seda tuleb arendada kõigis kooliastmetes ja õppeainetes. Seega lisati käesolevas uuringus ankeeti eraldi küsimus ettevõtlikkusega seotud hoiakute ja oskuste kohta. Vastajatel paluti hinnata, kuidas kõrgkooliõpingud aitasid kaasa 22 ettevõtlikkusega seotud pädevuse tekkele. Nimekirja tegemisel lähtuti kõigepealt ettevõtlikkuse kui võtmepädevuse kirjeldusest (Euroopa Parlamendi ... 2006), ettevõtlusõppe edendamise kavast (2010) ning 2012. aastal üheksas Euroopa riigis läbiviidud kõrghariduse ettevõtlusõppe mõju uuringus käsitletud pädevustest (European Commission 2012). Esialgset nimekirja täiendati ettevõtlusõppejõudude poolt tehtud ettepanekute alusel. Pärast ankeedi esialgset testimist muudeti vilistlaste kommentaaride alusel osaliselt pädevuste sõnastusi ja liiga sarnaselt sõnastatud pädevuste kordused eemaldati (nt „eesmärgipärane tegutsemine“ asemel „pikemaajaliste eesmärkide nimel töötamine“; „enesetõhususe“ asemel „enesekindlus“; „teadmised ettevõtluse kohta ja ettevõtjate rolli mõistmine“ asemel jäid ankeeti „ettevõtlusalased teadmised“ jms muutused).

Isiku ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste kõrval mõjutavad hoiakute kujunemist isikut ümbritsevate inimeste hoiakud. Euroopa Komisjoni (2013) tegevuskava „Ettevõtlus 2020“ rõhutab ettevõtjatest eeskujude ja edulugude olulist rolli ettevõtluskultuuri kujundamisel ja noorte innustamisel ettevõtjaks hakkamisel. Mitmed varasemad uuringud on näidanud, et ettevõtjatest eeskujude olemasolu lähikonnas, näiteks vanemate ettevõtlustegevus (Davidsson, Honig 2003, Carr, Sequeira 2007; Parker 2009, Chlosta *et al.* 2012), teiste ettevõtlusega alustanud isikute tundmine (Morales-Gualdrón, Roig 2005), suurendab tõenäosust ettevõtlusega tegelema hakata. Uurimaks, kas see seos ilmneb ka käesoleva uuringu vilistlaste puhul, lisati ankeeti küsimus, kas vastaja lähedaste ja sõprade hulgas on ettevõtjaid.

4. Metoodika

Vilistlaste ettevõtlusuuring viidi läbi veebipõhise ankeetküsitlusena. Vilistlaste kontaktide kättesaadavus ja kvaliteet seadis piiranguid küsitluse läbiviimisele ja valimite moodustamisele, mistõttu uuringus osalenud kõrgkoolid kasutasid erinevaid lähenemisi küsitluse läbiviimiseks.

EMÜs toimus küsitlus vahemikus 2. septembrist kuni 18. oktoobrini 2016. EMÜs ühildati uuring 2016. aasta septembris toimunud vilistlasüritusega. Uuringu läbiviimiseks kasutati vilistlasüritusele registreerunute kontakte (2448 e-posti aadressi). Lisaks sellele saadi EMÜ õppeinfosüsteemist 4048 EMÜga mitteseotud e-posti aadressi, mille üliõpilased olid oma õpingute ajal registreerinud teise kontaktina ülikooli emu-aadressi kõrval. Kokku saadeti EMÜs küsitluse kutse 6496-le e-posti aadressile, millest 4206 kuulusid 2006.–2016. aasta lõpetanutele. Kuna paljud õppeinfosüsteemi jäänud aadressid ei töötanud enam, saadi kokku 1847 aadressi puhul kohe veateade, et kirja pole võimalik kätte toimetada. Lisaks e-posti teel saadetud küsitluskutsele reklaamiti küsitlust ülikooli kodulehel, sotsiaalmeedias ja mitmesugustes EMÜga seotud listides. Kokku saadi 1457 vastust.

EKA ja EEKi puhul polnud sobivaid vilistlaste e-posti aadresside andmebaase, kust oleks võinud saada uuringu jaoks kontaktaadresse. Seetõttu levitati infot küsitluse kohta kõrgkoolide kodulehtedel, sotsiaalmeedias ning mitmesugustes kooli- ja vilistlastega seotud listides. EKAs toimus küsitlus vahemikus 2. septembrist kuni 26. oktoobrini; EEK Mainoris 19. septembrist kuni 8. novembrini. Küsitlusele vastas EKAs 114 ja EEKis 111 vilistlast.

Käesolevas aruandes on vaadeldud viimase kümne aasta lõpetajaid. EMÜ vastajate valim on esinduslik ka varem lõpetanute suhtes, aga nende ettevõtlustegevust ja hinnanguid käsitletakse üksikasjalikumalt uuringu tulemuste alusel valmivates publikatsioonides. Uuringus osalenud partnerite põhiliseks huviks oli tagasiside saamine viimase kümne aasta lõpetajatelt, et ühest küljest saada piisavalt ajakohast tagasisidet õpetatava kohta, aga teisest küljest koguda hinnanguid vilistlastelt, kellel on juba mõningane töö- ja ettevõtlusalane kogemus. Vahemikus 2006–2016 oli lõpetajate koguarv EMÜs 7226, EKAs 2074, EEKis 3473 (Haridus- ja Teadusministeerium 2016b). Sel perioodil lõpetanud vastajate arv vilistlasuuringus oli EMÜs 869, valim on esinduslik EMÜ lõpetajate suhtes. EKA ja EEKi vahemikus 2006–2016 lõpetanud vastajate arv oli vastavalt 90 ja 92¹; valim on mitterepresentatiivne.

Alljärgnevas analüüsis on võrreldud vastuste protsentjaotusi ja keskmisi hinnanguid. Ettevõtlikkuspädevustele ja ettevõtlusõppele antud hinnangutes on kasutatud dispersioonanalüüsi² hindamiseks, kas keskmiste hinnangute erinevus, ettevõtlusega tegelemise, ettevõtlusainete läbimise jms kaupa oli statistiliselt oluliselt erinev. Mitmel juhul polnud võrreldavate gruppide tulemuste hajuvused homogeensed, seetõttu on kasutatud keskmiste võrdluseks mitteparametrilist Kruskal-Wallise testi. Valitud tunnuste puhul on lisaks kasutatud hii-ruut-testi. Tekstis on välja toodud juhud, kus vaadeldavad seosed olid statistiliselt olulised ($p < 0,05$). Vastaja senise tegevuse ja ettevõtlustegevuse puhul on vaadeldud ka seoseid vastaja soo, vanusega jms.

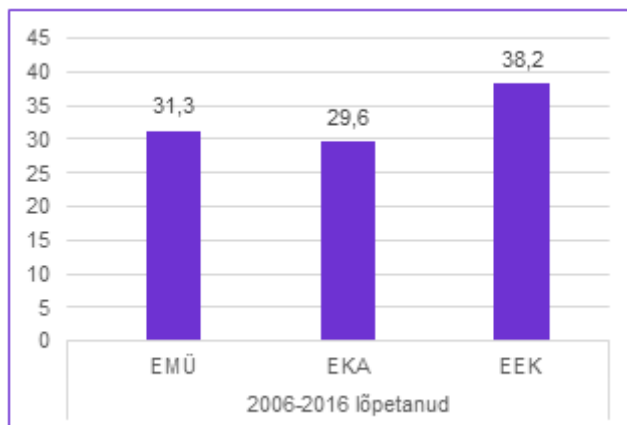
¹ EKA ja EEKi andmete puhul üldkogumile laiendamisel 95% usaldusnivool maksimaalne valimiviga 10,1%

² Statistiline meetod, mis kasutab F-jaotust hindamiseks, kas enam kui kahe võrreldava grupi keskväärtused erinevad. Kruskal-Wallise test on ühefaktorilise dispersioonanalüüsi mitteparametriline vaste (Field 2006)

5. Tulemused ja analüüs

5.1. Ülevaade vilistlaste taustast ja praegusest tegevusest

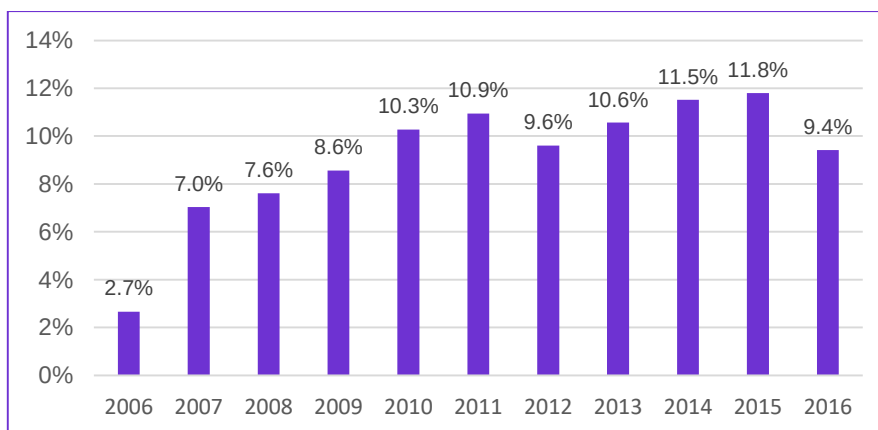
Viimasel kümnel aastal lõpetanud vastajate arv oli kokku 1051. Meeste osakaal vastajate hulgas oli natuke üle kolmandiku – 37,4 protsenti. Naiste osakaal oli vastajate hulgas 62,6 protsenti. Vastajate keskmine vanus oli 31,7.

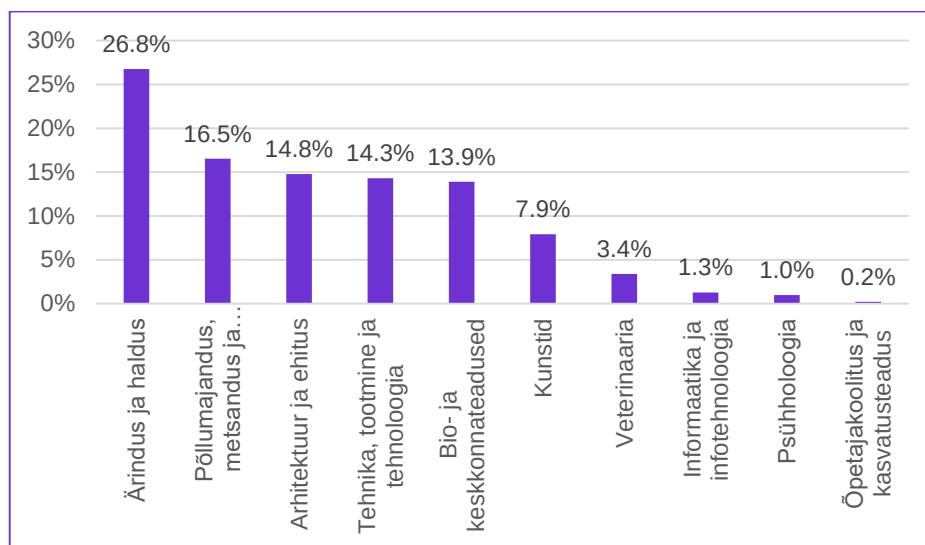
Joonis 1. Vastajad vanuse järgi, keskmine vanus

Teistest kõrgkoolidest erineb EEK sellega, et nende vilistlaste keskmine vanus on statistiliselt oluliselt kõrgem just viimasel kümnel aastal lõpetanud vilistlaste puhul (keskmine 38,2; Joonis 1), viidates sellele, et rakenduskõrgharidust on läinud omandama mõnevõrra vanemad inimesed kui tüüpilised ülikoolide üliõpilased (nt EMÜ ja EKA viimasel kümnel aastal lõpetanud vastajate keskmised vanused oli vastavalt 31,1 ja 29,6, erinevus EMÜ ja EEKi vahel polnud statistiliselt oluline).

Vastaja hulgas olid ülekaalus viimasel viiel aastal lõpetanud vilistlased (Joonis 2).

Joonis 2. Vastajad kõrgkooli lõpetamise aja järgi, %

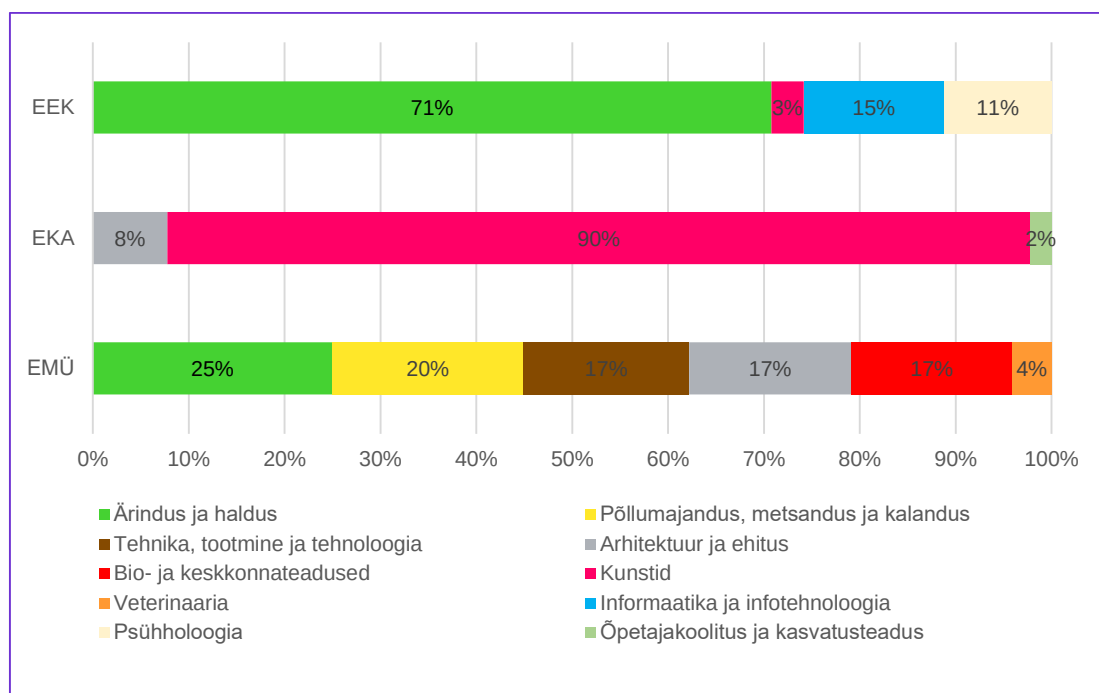

Joonis 3. Vastajad eriala õppekavagrupi alusel, %

Küsimus eriala kohta oli küsimustikus esitatud vabavastusena. Andmeanalüüsi käigus võeti vastused kokku, kodeeriti. Analüüsis on need jaotatud selle alusel, mis oleks nende praegune õppekavagrupp (Joonis 3). Viimase kümne aasta lõpetajate puhul olid kõige enam esindatud ärimise ja halduse eriala vastajad. Neile järgnesid põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse eriala; arhitektuur ja ehitus; tehnika, tootmine ja tehnoloogia; bio- ja keskkonnateadused, ning kunstid.

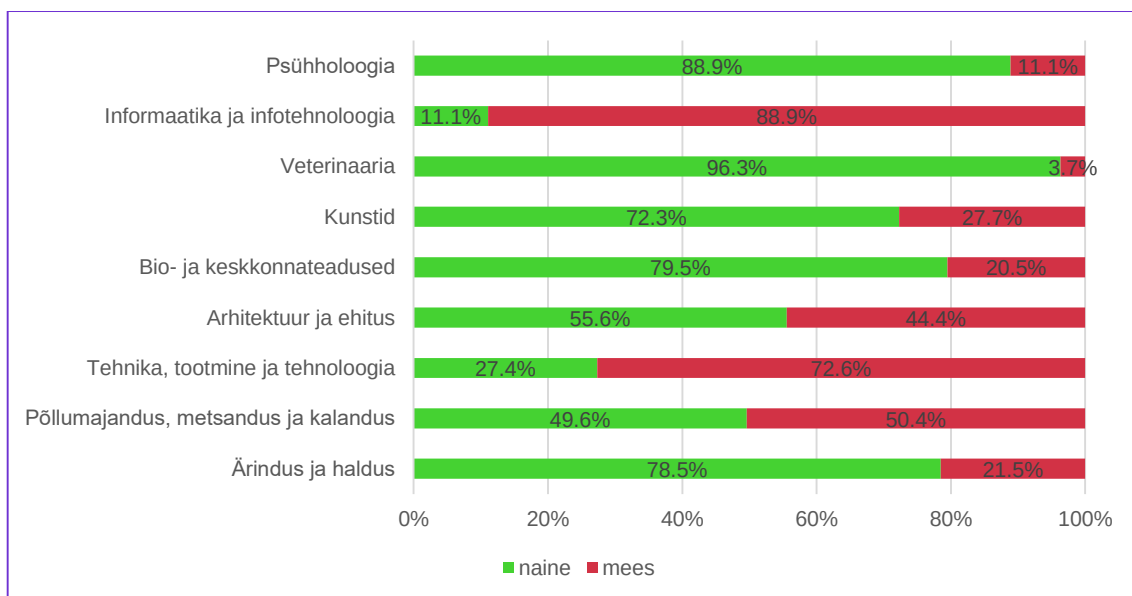
Tulenevalt õpetatavatest erialadest domineerivad EKA vastajate hulgas kunsti erialade vastajad ja EEKi vastajate hulgas ärimise ja halduse õppekavade vastajad (Joonis 4). EMÜs, mis on teistest uuringus osalenud kõrgkoolidest oluliselt suurem ja erialade valik mitmekülgsem, oli ärimise ja halduse õppekavagrupi vastajate arv suurim. 2006–2016 lõpetanutest oli nende osakaal veerand. Käesolevas aruandes on allpool valitud küsimusi vaadeldud ka õppekavagrupi alusel, aga analüüsist on jäetud välja need erialad, kus vastajaid oli väga vähe (õpetajakoolituse ja kasvatusteaduse; informaatika ja infotehnoloogia ja psühholoogia lõpetanud vastajad).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 4. Vastajad kõrgkooli ja õppekavagrupi alusel, %

Joonis 5 toob välja uuringule vastajate jaotuse soo ja õppekavagrupi alusel. Naised ja mehed õpivad erinevaid erialasid. Informaatika ja infotehnoloogia ning tehnika, tootmise, tehnoloogia õppekavad lõpetanute seas oli enamik vastajast mehed; veterinaaria, psühholoogia, bio- ja keskkonnateaduste, ärinduse ja halduse ning kunstide õppekavadel domineerisid ülekaalukalt naised. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse ning arhitektuuri ja ehituse õppekavagruppides oli sooline jaotus kõige suuremas tasakaalus.

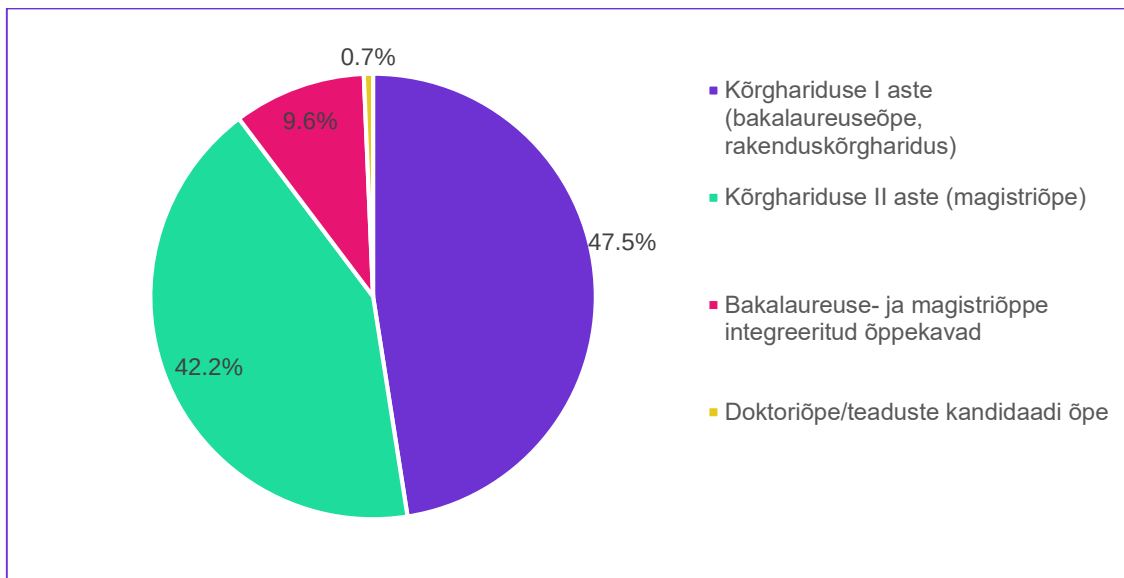

Joonis 5. Vastajad soo ja õppekavagrupi alusel, %

Küsimustikus paluti vastajatel märkida, milline oli viimane haridusaste, mille nad EMÜs, EKAs või EEKis lõpetasid.

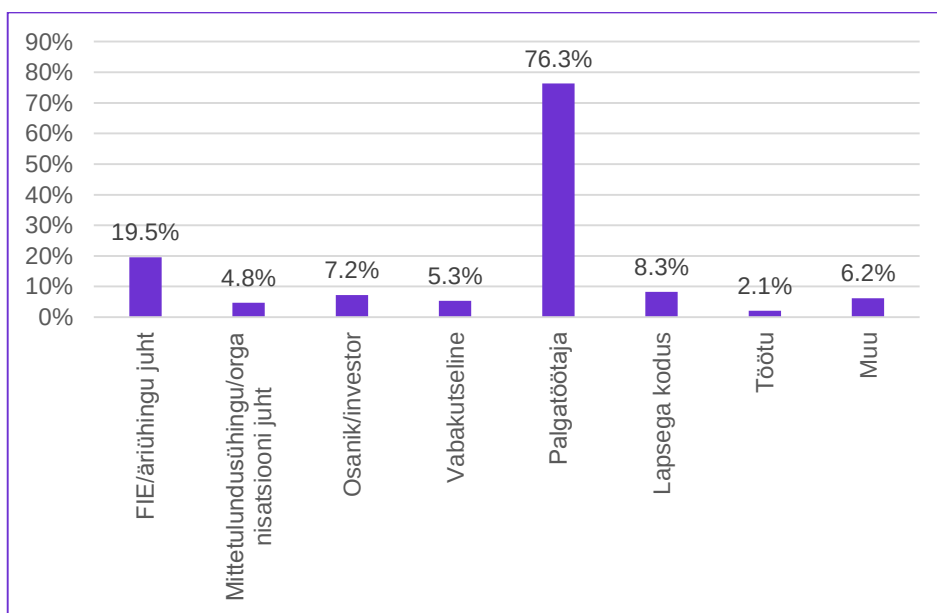
Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Vastanud vilistlaste hulgas olid ülekaalus kõrghariduse esimese astme lõpetanud (47,5 protsenti; Joonis 6).

Joonis 6. Vastajad lõpetatud haridusastme alusel, %

Uuringus osalenud kõrgkoolide jaoks oli huvipakkuv info, millega nende vilistlased tegelevad. Küsimustikuga uuriti, mis on vastajate praegune tegevus, peamine tegevusvaldkond ning kui paljudes organisatsioonides on nad töötanud, lisaks uuriti, mis on nende praegune ametikoht ja kuivõrd on see seotud kõrgkoolis lõpetatud erialaga.

Joonis 7. Vastajate praegune tegevus, %

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 7 näitab vastuseid küsimustele praeguse tegevuse kohta. Kuna vastajad võisid valida mitu vastust (20,7 protsenti vastajatest valis rohkem kui ühe vastuse, nt FIE/äriühingu juht ja samaaegselt palgatöötaja), siis joonistel esitatud protsent on võetud kõigist vastustest (üksikute tegevuste protsendid pole mõeldud kokku liitmiseks, sest vastaja võis samaaegselt tegelda mitme tegevusega). Kolmveerand vastajatest nimetas palgatööd, viiendik FIE/äriühingu juhiks olemist.

Vastajatel paluti hinnata mitmes asutuses või organisatsioonis on nad töötanud pärast kõrgkooli lõpetamist. Keskmine organisatsioonide arv oli 1,92.

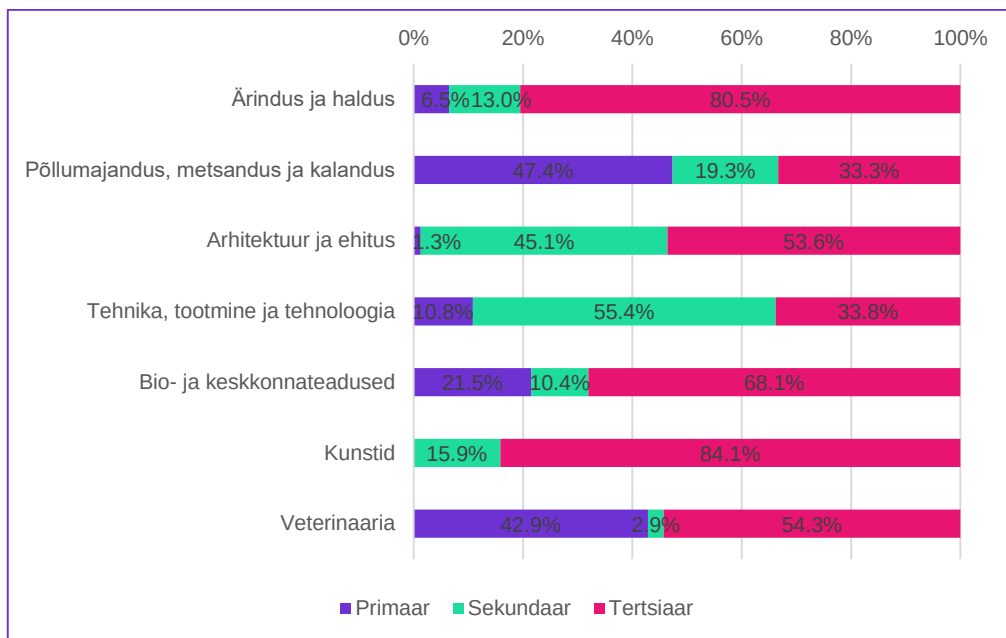
Tabel 1 toob välja vastajate jaotuse nende praeguse tegevusvaldkonna järgi. Vastajatest kokku 60 protsenti tegutses teenindussektoris ja veerand sekundaarsektori tegevusaladel. 16 protsenti olid seotud primaarsektoriga (eelkõige EMÜ vilistlased). Tegevusalades mainiti kõige enam töötlevat tööstust; ehitust; avalikku haldust ja riigikaitset; kohustuslikku sotsiaalkindlustust; ja finants- ja kindlustustegevust.

Tabel 1. Vastajate peamine tegevusvaldkond, %

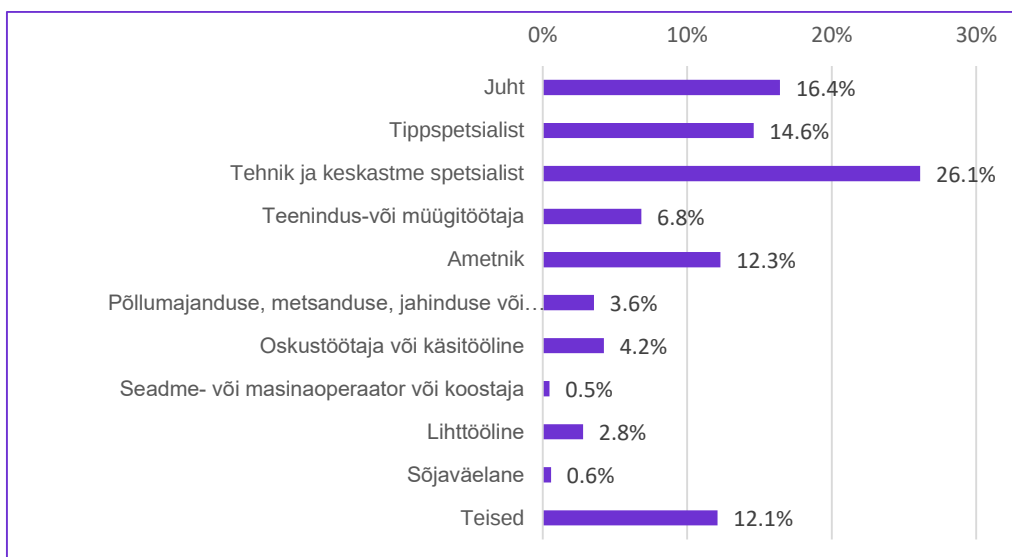
Primaarsektor	
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	16,0
Sekundaarsektor	
Mäetööstus	0
Töötlev tööstus	11,2
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2,9
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	1,2
Ehitus	9,5
Tertsiaarsektor	
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	4,8
Veondus ja laondus	1,6
Majutus ja toitlustus	1,8
Info ja side	4,0
Finants- ja kindlustustegevus	7,8
Kinnisvaraalaane tegevus	3,1
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	4,1
Haldus- ja abitegevused	1,4
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	8,5
Haridus	7,3
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	2,1
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	5,0
Muud teenindavad tegevused	7,4
Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine	0,1
Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus	0,2
Kokku	100

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Vastaja lõpetatud eriala ja tegevussektor olid statistiliselt oluliselt seotud, mis on samuti ootuspärane (Joonis 8). Põllumajandus, metsandus ja kalanduse ning veterinaaria õppekavagrupi erialade lõpetajatest vastavalt 47,4 ja 42,9 protsenti töötas primaarsektoris. Ka bio- ja keskkonnateaduste õppekavagrupi erialade lõpetajate hulgas on suhteliselt suur primaarsektori osakaal. Tehnika, tootmise ja tehnoloogia lõpetajatest üle poole töötas sekundaarsektoris. Samuti oli arhitektuuri ja ehituse lõpetajate hulgas ootuspäraselt suur tööstussektori töötajate osakaal.

Joonis 8. Vastaja õppekavagrupp ja tegevusvaldkonna sektor, %

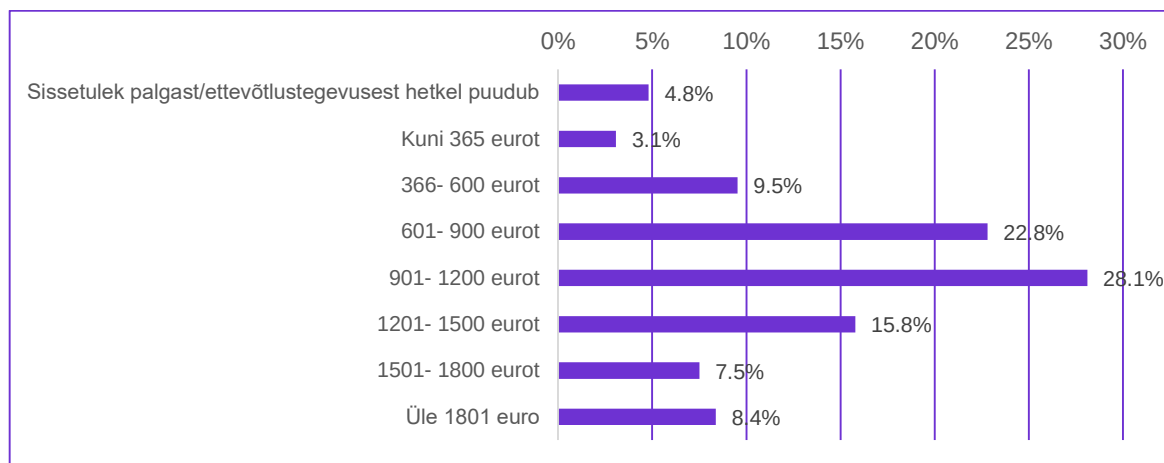
Joonis 9. Vastajate praegune ametikoht, %

Vilistlaste hulgas oli suurim ennast tehniku või keskastme spetsialistina määratlenute osakaal (26,1 protsenti), millele järgnesid juhi ametikoha märkinud ja tippspetsialistid (vastavalt 16,4 protsenti ja 14,6 protsenti; Joonis 9).

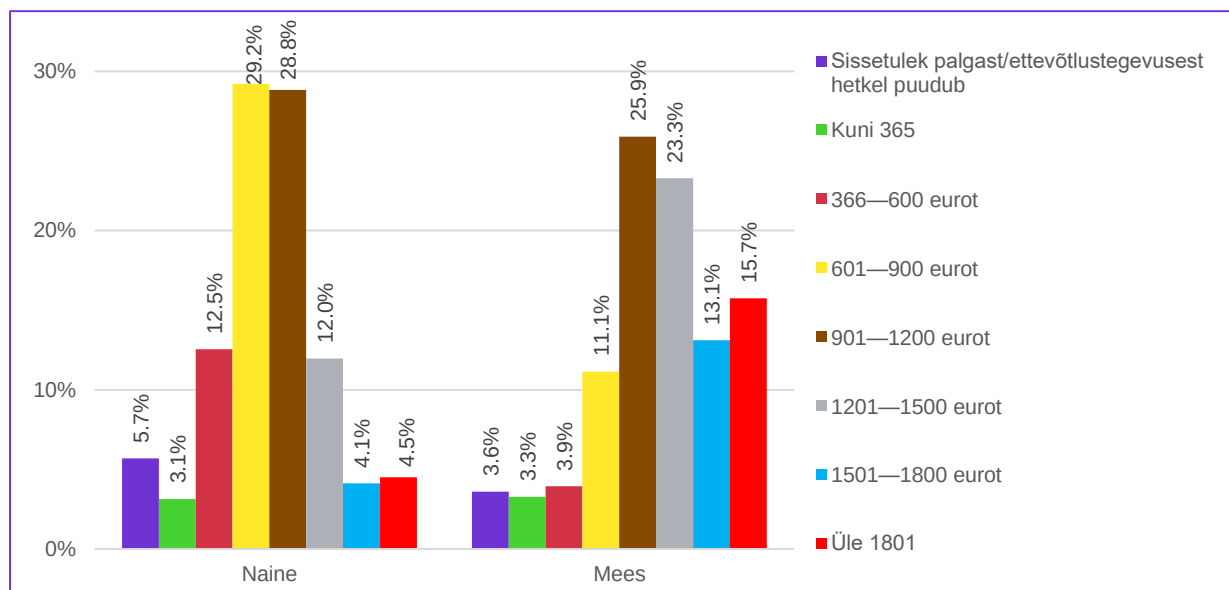
Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Ametikoha ja vastaja soo vahel oli oluline seos. Meeste hulgas oli juhtide osakaal oluliselt suurem (28 protsenti) võrreldes naistega (12,5 protsenti). Naiste hulgas oli üks suurimaid ametnike grupp (16 protsenti; meeste hulgas nende osakaal 4,9 protsenti). Samuti polnud ka üllatav tulemus, et vastaja vanus mõjutab ametikohta. Tippspetsialistid, juhid olid teistest vastajatest keskmiselt vanemad.

Küsimustikus paluti vastajatel hinnata oma keskmist sissetulekut palgast ja ettevõtlustegevusest (Joonis 10). Pooled vastajad hindasid, et sissetulek jääb vahemikku 600 kuni 1200 eurot. Ligi 30 protsenti nimetas üle 1200 eurost sissetulekut.

Joonis 10. Kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, %

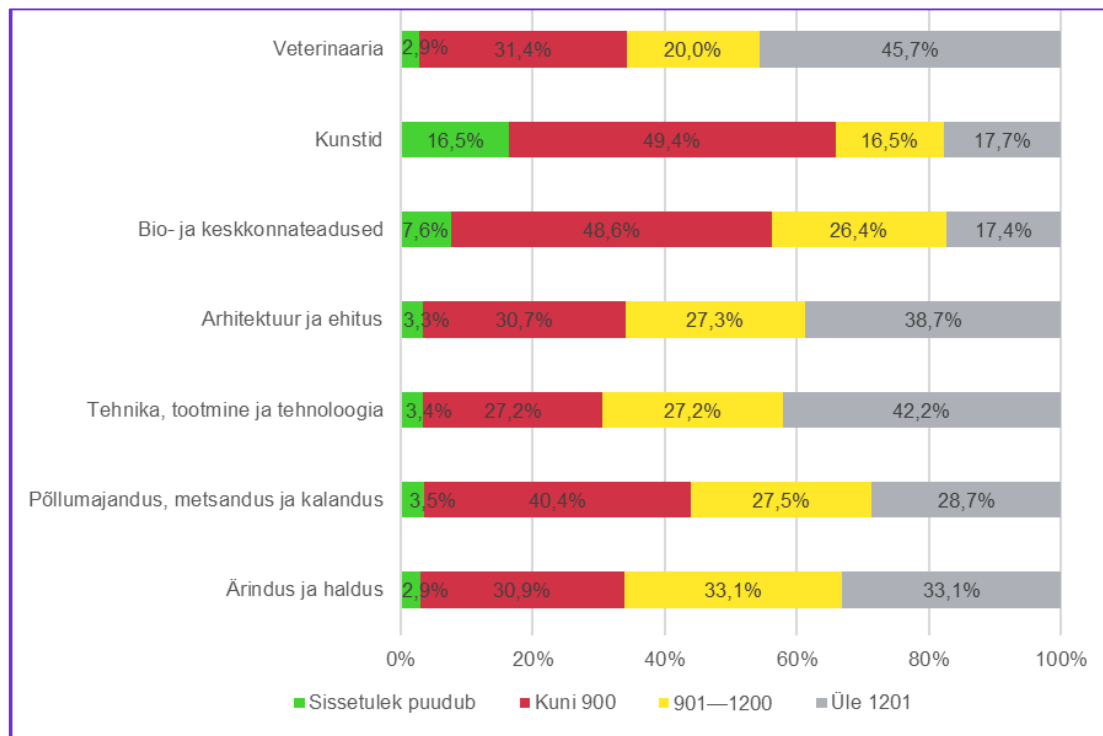

Joonis 11. Vastaja sugu ja kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, %

Meeste sissetulek oli naiste sissetulekust statistiliselt oluliselt kõrgem. 28,8 protsenti vastanud meestest märkis, et nende sissetulek on üle 1501 euro; naiste hulgas oli selliseid vastajaid ainult 8,6 protsenti (Joonis 11).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Sissetulekuid mõjutas ka vanus – mida kõrgem sissetulek, seda suurem oli vastajate keskmine vanus. Samuti oli oluline tegur lõpetatud eriala. Joonis 12 esitatud andmetes on sissetulekute grupid kokku võetud. Meeste ja naiste erialavaliku erinevus seletab osaliselt nende erinevat sissetulekutaset. Kõige kõrgemaid sissetulekuid märkisid veterinaaria ja tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupi vastajad. Kõige madalamad olid vastajate hinnangul sissetulekud kunstide ja bio- ja keskkonnateaduste õppekavade lõpetajatel.

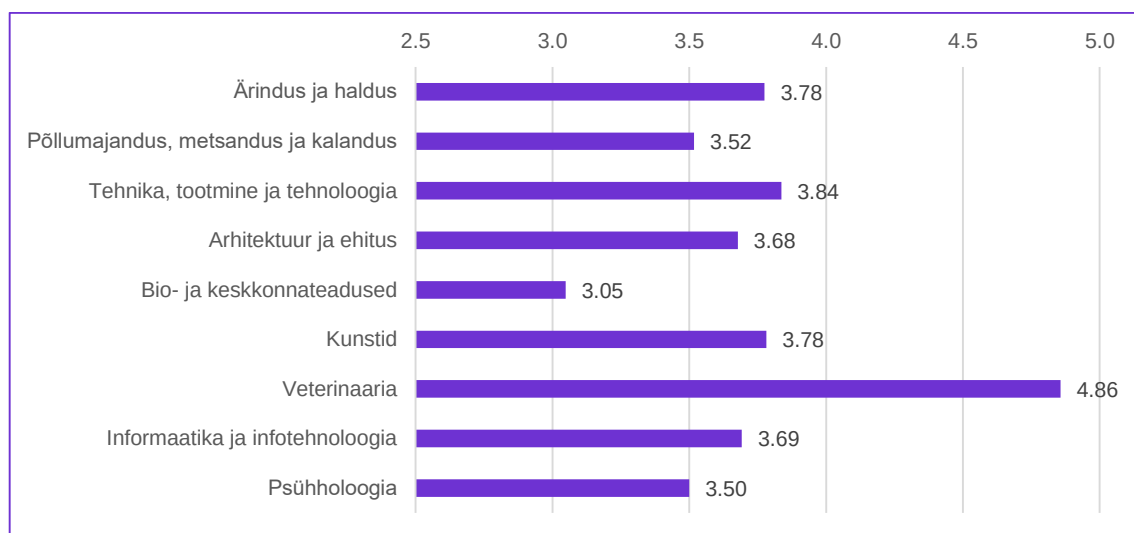

Joonis 12. Vastaja õppekavagrupp ja kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest, %

Vilistlaste praeguse tegevuse kohta käiva küsimustiku alaosa lõpus paluti neil hinnata viiepallisel skaalal (5 – kindlasti seotud, 4 – pigem seotud, 3 – nii ja naa, 2 – pigem ei ole seotud, 1 – pole üldse seotud), kuivõrd on nende praegune ametikoht seotud kõrgkoolis lõpetatud erialaga. Enam kui pooled vastajatest (vastavalt 42,8 protsenti ja 20,1 protsenti) nimetas, et ametikoht on kindlasti seotud või pigem seotud. Vähest seost erialaga nimetas alla veerandi (vastavalt 13,3 protsenti ja 10,6 protsenti arvas, et pole üldse seotud või pigem ei ole seotud). Keskmine hinnang oli 3,66

Ametikoha ja eriala seose puhul vastaja vanus ei mõjutanud hinnangut oluliselt. Küll aga oli oluline seos vastaja tegevusvaldkonnaga. Viimasel kümnel aastal lõpetanute hulgas primaarsektoris tegutsevad vastajad hindasid seost õpitud eriala ja praeguse tegevuse vahel oluliselt kõrgemalt (keskmine hinnang 4,38). Sekundaarsektoris tegutsevate vastajate keskmine hinnang oli 3,89; tertsiaarsektoris aga 3,39. Samuti olenesid hinnangud vastaja soost. Meesvastajad hindasid, et ametikoht on lõpetatud erialaga rohkem seotud (keskmine 3,86 aastatel 2006–2016 lõpetajate puhul); naiste keskmine hinnang oli statistiliselt oluliselt madalam (3,6).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 13. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd on ametikoht seotud viimati lõpetatud erialaga, keskmine

Võrdlus vastaja õppekavagrupi alusel näitas, et statistiliselt olulised erinevused hinnangutes tulid välja just veterinaaria ning bio- ja keskkonnateaduste lõpetajate võrdluses teistega. Veterinaaria õppekavagrupi lõpetajad hindasid oluliselt kõrgemalt oma ametikoha seotust erialaga. Kõikidest teistest hindasid seotust oma lõpetatud erialaga madalamaks bio- ja keskkonnateaduste lõpetajad (Joonis 13).

5.2. Vilistlaste ettevõtlustegevus

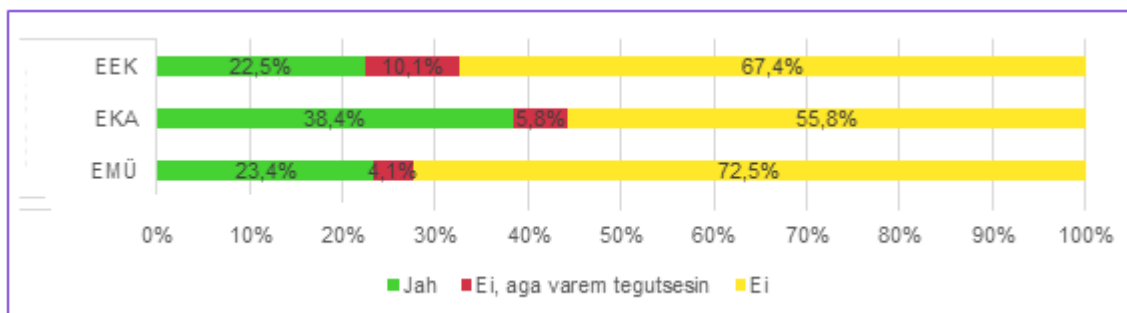
5.2.1. Praegune ettevõtlustegevus

Ettevõtlusõppe arendamise jaoks oli uuringus osalenud partneritele oluline teada, kui paljud nende vilistlastest on seotud ettevõtlusega. Uuringus defineeriti ettevõtjaks olemist kui FIEna, äriühingu või MTÜ juhina tegutsemist.

Küsimusele, kas nende sõprade või lähedaste hulgas on ettevõtjaid, vastas 90 protsenti vastajaid jaatavalt.

24,6 protsenti vastajaid (252 vilistlast) märkis, et nad on hetkel FIE; äriühingu või MTÜ juht. 4,7 protsenti nimetas, et nad on varem tegutsenud ettevõtjana ning 70,7 protsenti vastas küsimusele eitavalt. Ettevõtjate osakaal vastanute hulgas oli teistest uuringus osalenud kõrgkoolidest statistiliselt oluliselt kõrgem EKAs, kus 2006–2016 lõpetanud vilistlastest 38,4 protsenti väitis, et nad on FIEd, äriühingu või MTÜ juhid (Joonis 14). EEKi ja EMÜ puhul oli ettevõtjate osakaal 23 protsenti.

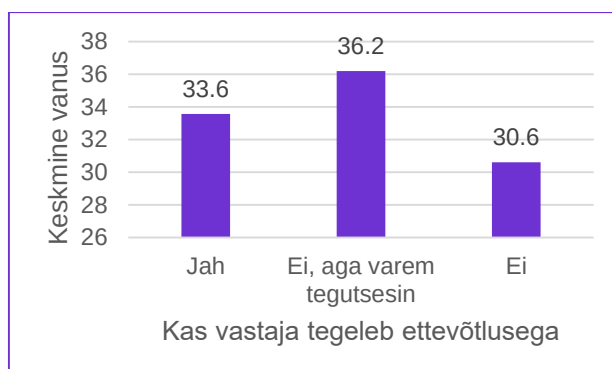
Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 14. Vastaja kõrgkool ja ettevõtjana tegutsemine, %

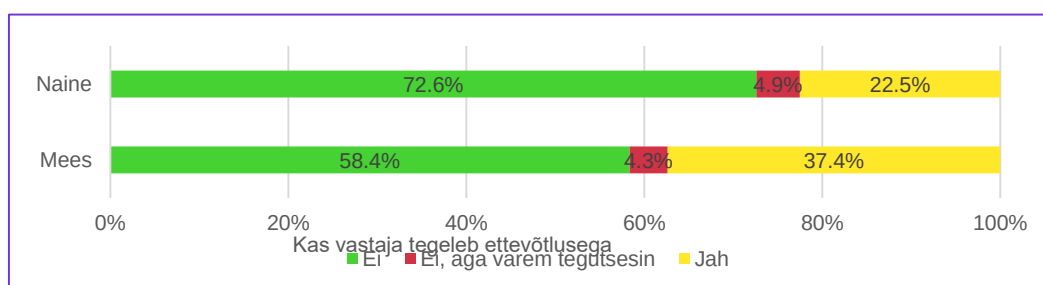
Statistiliselt oluline oli seos ettevõtlusega tegelemisel ja hinnangutes küsimusele, kas lähedaste hulgas on ettevõtjaid. 2006–2016 lõpetanutest, kes tegelesid ettevõtlusega, nimetas 97,6 protsenti, et nende lähedaste seas on ettevõtjaid. Vastanutest, kes ettevõtlusega ei tegeelnud, nimetas 86,3 protsenti, et nende lähikonnas on ettevõtjaid.

Ettevõtlusega tegelemist mõjutab olulisel määral vanus, sest ettevõtlusega hakatakse tegelema valdavalt peale mõne aja möödumist kõrgkooli lõpetamisest. Ettevõtlusega tegelevate vastajate keskmine vanus oli uuringu hetkel keskmiselt kõrgem kui ettevõtlusega mitte-seotud vastajatel (Joonis 15). Samas ei mõjutanud ettevõtlusega tegelemist viimati lõpetatud haridusaste. Bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanute hulgas polnud erinevused ettevõtjate osakaalus statistiliselt olulised.

Joonis 15. Ettevõtlusega tegelemine ja vastaja keskmine vanus

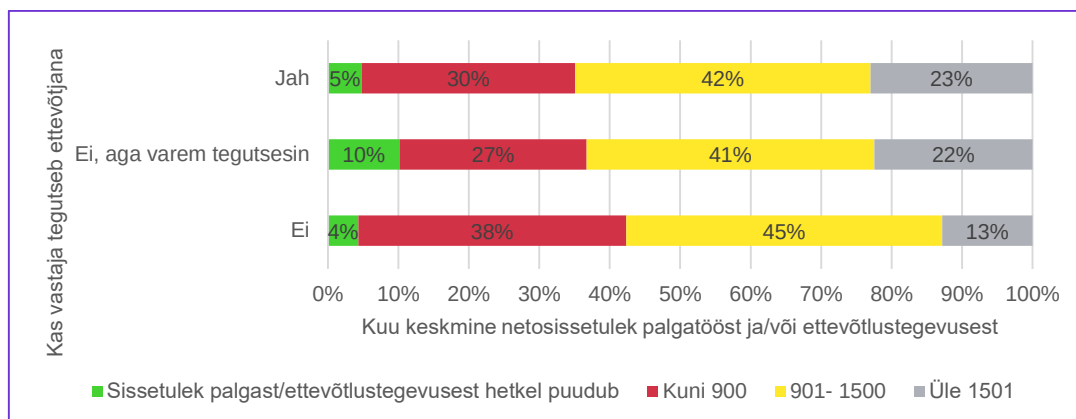
Ettevõtjate osakaal oli statistiliselt oluliselt suurem meeste hulgas (Joonis 16).

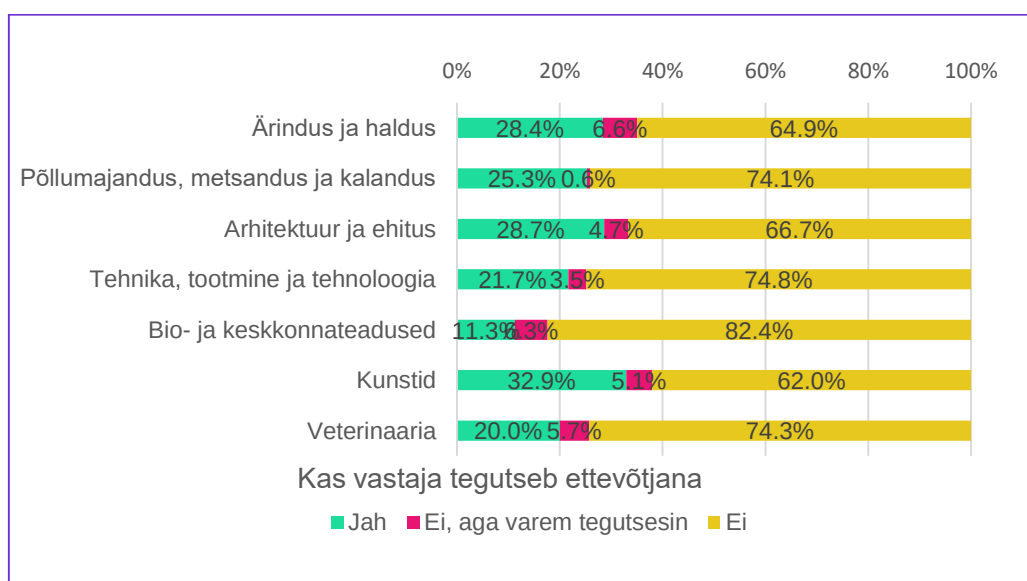
Joonis 16. Ettevõtlusega tegelemine vastaja soo alusel, %

Ettevõtjatena tegutsevate vastajate hinnangud oma sissetulekutele olid oluliselt kõrgemad (Joonis 17).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 17. Ettevõtlustegevus ja vastaja sissetulek, %

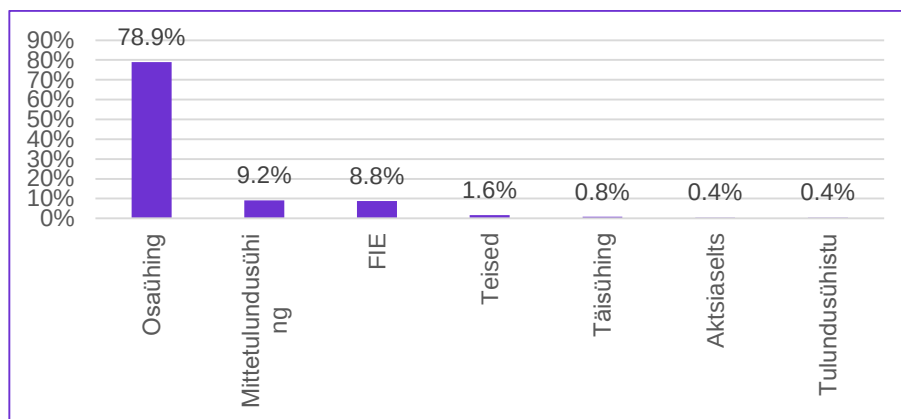
Joonis 18. Vastaja õppekavagrupp ja ettevõtlusega tegelemine, %

Joonis 18 toob välja vastajate jaotuse eriala õppekavagrupi alusel. Kõikidest õppekavagruppidest oli teistest oluliselt madalam ettevõtjate osakaal bio- ja keskkonnateaduste lõpetajate hulgas. Kunsti erialalade lõpetajate hulgas oli ettevõtjate osakaal ligi kolmandik. Teistest õppekavagruppidest suurema ettevõtjate osakaaluga paistsid silma ka arhitektuuri ja ehituse ning ärimise ja halduse õppekavagruppide lõpetajad. Alljärgnevalt välja toodud küsimustele vastasid ainult ettevõtlusega tegelevad vastajad.

Ettevõtjatest vilistlaste hulgas oli kolmandik (34,1 protsenti), kes on rohkem kui ühe organisatsiooni või ettevõttega seotud.

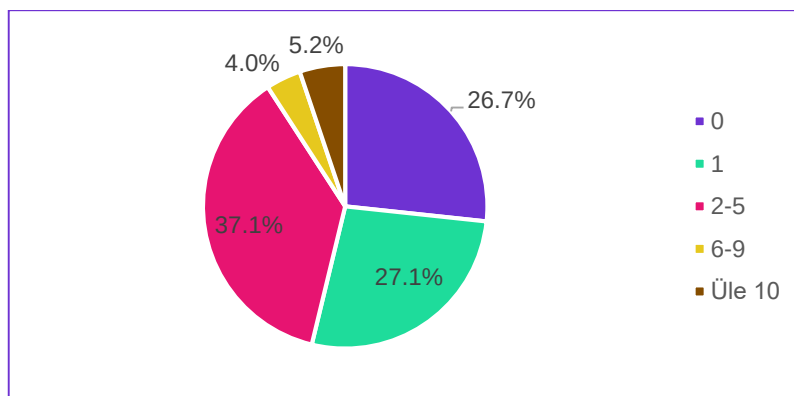
Küsimustikus paluti vastata selle ettevõtte/organisatsiooni seisukohalt, mis on vastaja arvates tema peamine ettevõtlustegevus. Peamiseks ettevõtlusvormiks märgiti osaühing (Joonis 19).

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

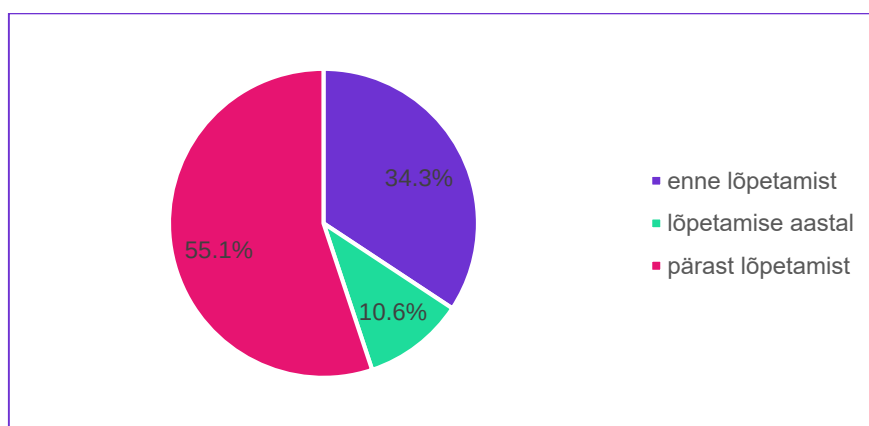

Joonis 19. Ettevõtlusega tegelevate vilistlaste peamine ettevõtlusvorm, %

Vilistlaste ettevõtetest/organisatsioonidest pooled olid kas ühegi töötajata või ühe töötajaga (Joonis 20).

Joonis 20. Ettevõtte/organisatsiooni töötajate arv, %

Joonis 21. Ettevõtte/organisatsiooni asutamine/osanikuks saamine enne või pärast kõrgkooli viimast lõpetamist, %

Küsimustikus uuriti, mis aastal vastaja asutas oma ettevõtte/organisatsiooni või sai selle osanikuks. Selle alusel analüüsiti, kas ettevõtte asutati enne või pärast kõrgkooli viimast lõpetamist (Joonis 21). Kõrgkooli lõpetamisega samal aastal hakkas ettevõtlusega tegelema kümnendik vastajatest. Enne lõpetamist oli ettevõtlusega tegelenud kolmandik. Pärast lõpetamist hakkas ettevõtlusega tegelema 55 protsenti.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Ettevõtte asutamise aja järgi arvutati vastajate keskmine vanus ettevõtte asutamisel, mis oli 29,3. Aastatel 2006- 2010 lõpetanud vastajate puhul oli keskmine vanus ettevõtte asutamisel 31,2; aastatel 2011- 2016 lõpetanute puhul aga 28,1. Naised alustasid ettevõtlusega keskmiselt hiljem. 2006–2016 lõpetanud naiste keskmine vanus ettevõtte asutamisel oli 30,6, meestel 28,4 (erinevus statistiliselt oluline). 2016. aastal olid vilistlastest ettevõtjad tegelenud ettevõtlusega keskmiselt 4,4 aastat.

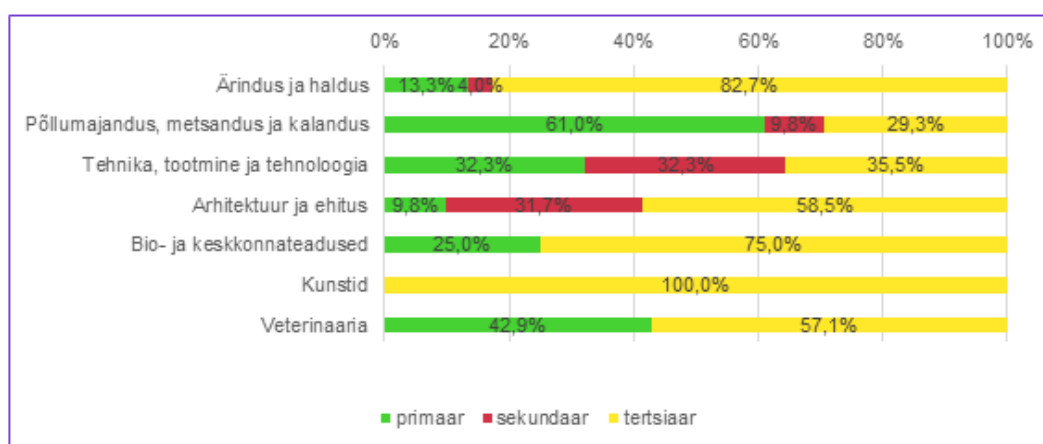
Võrreldes vastaja ametikohale antud hinnangutega oli primaarsektoris tegutsejate osakaal ettevõtjate puhul suurem kui tertsiaarsektori osakaal (Tabel 1). Teenindussektori tegevusvaldkondadest mainiti kõige enam kunsti, meelelahutust ja vaba aega (14,5 protsenti; muid teenindavaid tegevusi (11,3 protsenti); finants- ja kindlustustegevusi (9,3 protsenti).

Tabel 2. Ettevõtte/organisatsiooni peamine tegevusvaldkond, %

Primaarsektor	
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	23,0
Sekundaarsektor	
Mäetööstus	0
Töötlev tööstus	4,0
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,8
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	0,4
Ehitus	7,3
Tertsiaarsektor	
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	4,8
Veondus ja laondus	2,4
Majutus ja toitlustus	2,0
Info ja side	2,4
Finants- ja kindlustustegevus	9,3
Kinnisvaraala tegevus	4,4
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	4,4
Haldus- ja abitegevused	2,4
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	0
Haridus	3,2
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	2,8
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	14,5
Muud teenindavad tegevused	11,3
Kokku	100

Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse ning tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagruppide erialad lõpetanud vastajatest enamuse ettevõtted, organisatsioonid tegutsesid ka primaarsektoris ja tööstussektoris (Joonis 22). Primaarsektori osakaal on suur veterinaaria erialade lõpetanute ettevõtete tegevuses ning tööstussektori, põhiliselt ehituse, osakaal arhitektuuri ja ehituse erialade lõpetanute puhul.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 22. Vastaja õppekavagrupp ja ettevõtte/organisatsiooni tegevussektor, %

Ettevõtlusega tegelevatel vilistlastel paluti hinnata, kuivõrd nende ettevõtte põhitegevus on seotud kõrgkoolis lõpetatud erialaga (viiepallisel skaalal 5 – kindlasti seotud ... 1 – pole üldse seotud;).

Sarnaselt ametikoha ja lõpetatud eriala vahelisele seosele antud hinnangutega arvasid enam kui pooled ettevõtjatest vilistlased, et nende ettevõtte põhitegevus on kindlasti või pigem seotud õpitud erialaga. 61,6 protsenti arvas, et on kindlasti seotud või pigem seotud; 20,8 protsenti, et pigem ei ole seotud või pole üldse seotud. Keskmine hinnang oli 3,70.

Hinnangut ei mõjutanud vastaja sugu, lõpetatud eriala õppekavagrupp, vastaja vanus ega ettevõtte vanus. Primaarsektoris ja sekundaarsektoris tegutsevate vilistlaste hinnangul oli nende ettevõtte tegevus oluliselt rohkem seotud lõpetatud erialaga (keskmised hinnangud 4,14 ja 4,16) kui teenindussektoris tegutsevate ettevõtjate hinnangul (keskmine hinnang 3,46).

5.2.2. Varasem ettevõtlustegevus

Küsimusega, kas vastaja tegutseb ettevõtjana (Joonis 14), uuriti ka, kas vastaja on varem olnud ettevõtja, aga praeguseks ettevõtlustegevuse lõpetanud. Varem ettevõtlusega tegelnud vastajatele esitati samu küsimusi nende tegevusvaldkonna, ettevõtlusega alustamise aja, organisatsioonivormi ja seose kohta erialaga. Lisaks paluti neil hinnata, mis põhjusel nad lõpetasid ettevõtlusega tegelemise ning kas neil on huvi sellega taas alustada.

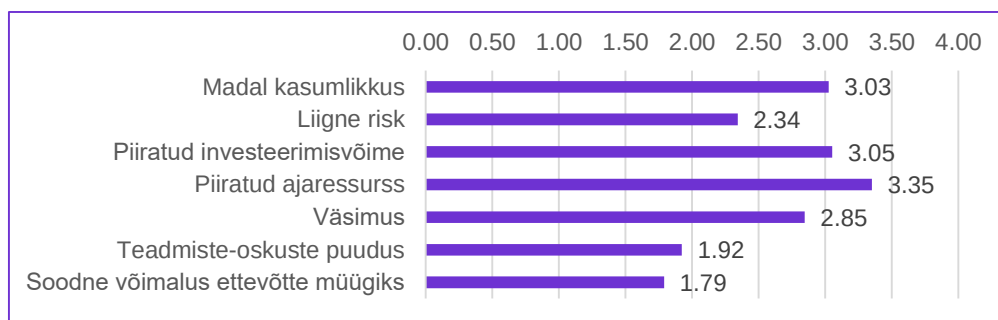
2006- 2016 lõpetanud vastajate hulgas oli varem ettevõtlusega tegelejaid 4,7 protsenti ning varasema ettevõtlustegevusega seotud küsimustele vastas ainult 45 vastajat. Keskmine vanus ettevõtlusega tegelema hakkamisel oli 27,1. 38,1 protsenti oli ettevõtlusega tegelema hakanud varem kui 2005 (k.a.), 28 protsenti vahemikus 2006- 2010; 35 protsenti 2011 või hiljem. Kolmandik vastajatest olid oma ettevõtte asutanud pärast lõpetamist; 60 protsenti enne kõrgkooli viimast lõpetamist.

60 protsendil vastajate organisatsioonivormiks oli olnud OÜ; 22 protsendil FIE, 13 protsendil MTÜ; 4 protsendil muud vormid. Ligi kaks kolmandikku oli tegutsenud teenindussektori tegevusaladel ja viiendik töötussektoris. Primaarsektoris osakaal tegevusvaldkondades oli ainult 13,6 protsenti. Varasem ettevõtlustegevus oli nõrgemalt seotud uuringus osalenud kõrgkoolides lõpetatud erialadega. Keskmine hinnang seotusele oli 3,16, sh 38 protsenti vastajatest hindas, et tegevus polnud üldse või pigem mitte seotud erialaga.

Ettevõtted oli tegevuse lõpetanud keskmiselt 4,5 aastat peale asutamist.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Vastajatel paluti hinnata ka viiepallisel skaalal (5- kindlasti jah ... 1- kindlasti mitte) erinevaid põhjuseid ettevõtlustegevuse lõpetamiseks (Joonis 23). Kõige suuremateks probleemideks peeti piiratud ajaressurssi ja piiratud kasumlikkust.

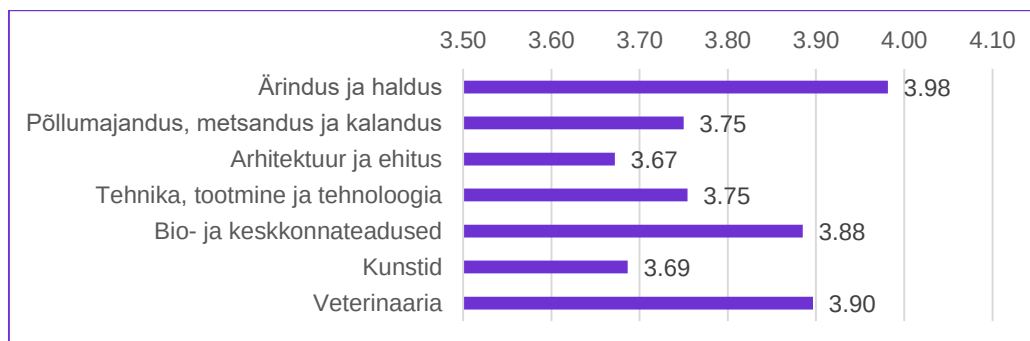
Joonis 23. Varem ettevõtlusega tegelnute lõpetamise põhjused, keskmine hinnang

Ettevõtluse taasalustamisest oli huvitatud 80 protsenti vastajatest.

5.3. Hinnangud kõrgkoolis õpitule

5.3.1. Hinnangud erialateadmistele ja ettevõtlikkuspädevustele

Vilistlased hindasid viiepallisel skaalal (5 – täiesti rahul, 4 – pigem rahul, 3 – nii ja naa, 2 – pigem ei ole rahul, 1 – pole üldse rahul), kuivõrd rahul on nad kõrgkoolis omandatud erialateadmistega. Keskmine hinnang oli kõrge – 3,82 (71,3 protsenti oli väga või pigem rahul).

Joonis 24. Vastaja õppekavagrupp ja rahulolu kõrgkoolis omandatud erialateadmistega, keskmine

Vastaja sool polnud mõju erialateadmiste kohta antud hinnangutele. Arvamusi mõjutas aga vanus: 2006–2016 lõpetajate seas olid vanemad vastajad rohkem rahul oma erialateadmistega. Samuti mõjutas hinnanguid lõpetatud eriala (Joonis 24). Teistest mõnevõrra madalamaks hindasid oma rahulolu arhitektuuri ja ehituse ja kunstide erialade õppekavagrupi vastajad. Kõrgeima hinnangu andsid ärimise ja halduse õppekavagrupi erialade küsitletud.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Uurimaks ettevõtlikkuspädevuste arendamist kõrgkoolis paluti uuringus osalejatel hinnata nimekirja 22 teadmise ja oskuse kohta. Vastajatelt küsiti, kuivõrd nende arvates aitasid kõrgkooliõpingud kaasa nende oskuste ja teadmiste tekkele (viiepallisel skaalal: 5 – kindlasti jah, 4 - pigem jah, 3 – nii ja naa, 2 – pigem ei, 1 – kindlasti mitte). Keskmised hinnangud olid üldjoontes suhteliselt kõrged (Tabel 3). Keskmiselt kõige kõrgemalt hinnati väidet, et kõrgkooli õpingud aitasid kaasa enda teadmiste ja oskuste pidevale täiendamisele. Kõrged hinnangud said ka oskus ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada, iseseisvus, meeskonnatööoskus, suhtlus- ja planeerimisoskused, pikaajsete eesmärkide nimel töötamine. Kõige madalamad hinnangud said finantsalased teadmised ja ettevõtlusalased teadmised ja juhtimisoskused.

Tabel 3. Kuivõrd kõrgkooliõpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine

	Keskmine
Probleemide lahendamise oskus	3,75
Enda teadmiste, oskuste pidev täiendamine	4,09
Pikemaajaliste eesmärkide nimel töötamine	3,83
Riskijulgus	3,30
Loovus	3,50
Suhtlusoskused	3,83
Oskus ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada	3,92
Meeskonnatöö oskus	3,86
Planeerimisoskus	3,83
Kriitiline mõtlemine	3,80
Enda oskuste kriitiline hindamine	3,80
Juhtimisoskus	3,07
Algatusvõime	3,35
Eetiliste normide järgmine	3,71
Uute ideede, lahenduste väljatöötamine	3,54
Saavutusvajadus	3,65
Kontaktvõrgustike loomine	3,50
Iseseisvus	3,92
Ettevõtlusalased teadmised	3,06
Finantsalased teadmised	2,97
Enesekindlus	3,63
Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamisoskus	3,56

Tabel 4 toob välja keskmised õppekavagrupi kaupa.

Tabel 4. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine

	Ärindus ja haldus	Põllumajandus, metsandus ja kalandus	Tehnika, tootmine ja tehnoloogia	Arhitektuur ja ehitus	Bio- ja keskkonnateadused	Kunstid	Veterinaaria
Probleemide lahendamise oskus	3,83	3,72	3,85	3,73	3,66	3,65	3,75
Enda teadmiste, oskuste pidev täiendamine	4,15	4,08	4,03	4,01	4,13	4,1	4,11
Pikemaajaliste eesmärkide nimel töötamine	3,94	3,89	3,67	3,73	3,89	3,67	4,0
Riskijulgus	3,48	3,3	3,18	3,22	3,22	3,29	3,18
Loovus	3,41	3,39	3,38	3,5	3,46	4,3	3,11
Suhtlusoskused	3,96	3,95	3,76	3,69	3,95	3,67	3,11
Oskus ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada	4,0	4,08	3,86	3,73	4,09	3,8	3,29
Meeskonnatöö oskus	3,96	3,82	3,8	3,91	4,03	3,51	3,25
Planeerimisoskus	3,96	3,79	3,8	3,83	4,03	3,35	3,71
Kriitiline mõtlemine	3,81	3,79	3,81	3,49	3,87	4,25	3,86
Enda oskuste kriitiline hindamine	3,8	3,83	3,81	3,57	3,73	4,16	3,96
Juhtimisoskus	3,45	3,04	3,04	2,86	2,94	2,49	2,52
Algatusvõime	3,62	3,27	3,28	3,22	3,28	3,19	3,0
Eetiliste normide järgmine	3,71	3,71	3,71	3,69	3,75	3,55	3,96
Uute ideede, lahenduste väljatöötamine	3,52	3,45	3,71	3,4	3,36	4,01	3,26
Saavutusvajadus	3,82	3,67	3,51	3,46	3,69	3,68	3,48
Kontaktvõrgustike loomine	3,52	3,62	3,45	3,36	3,51	3,57	3,22
Iseseisvus	3,94	4,01	3,89	3,84	3,95	3,86	3,89
Ettevõtlusalased teadmised	4,14	3,09	2,76	2,53	2,6	2,06	2,07
Finantsalased teadmised	4,19	3,04	2,58	2,45	2,48	1,68	2,0
Enesekindlus	3,89	3,61	3,5	3,5	3,79	3,22	3,15
Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamisoskus	3,7	3,73	3,68	3,47	3,57	2,84	3,08

Roheline – kõige kõrgemalt, punane – kõige madalamalt hinnatud tegurid

Keskmiselt olid kõige kõrgemad hinnangud ärinduse ja halduse erialade lõpetajatel. Kõige madalamaid hinnanguid andsid kunstide ja veterinaaria õppekavagrupi erialade lõpetajad, kelle hinnangutes kõige madalamad olidki hinnangud finants- ja ettevõtlusalastele teadmiste. Nende kõrval hindasid tehnika, tootmise ja tehnoloogia; arhitektuuri ja ehituse, ning bio- ja keskkonnateaduste lõpetajad neid oskusi oluliselt madalamalt kui ärinduse ja halduse vastajad. Arhitektuuri ja ehituse, bio- ja keskkonnateaduste, kunstide, veterinaaria õppekavagruppide puhul oli ka juhtimisoskus selline pädevuseks, mida võrreldes teiste erialadega hinnatakse oluliselt nõrgemaks.

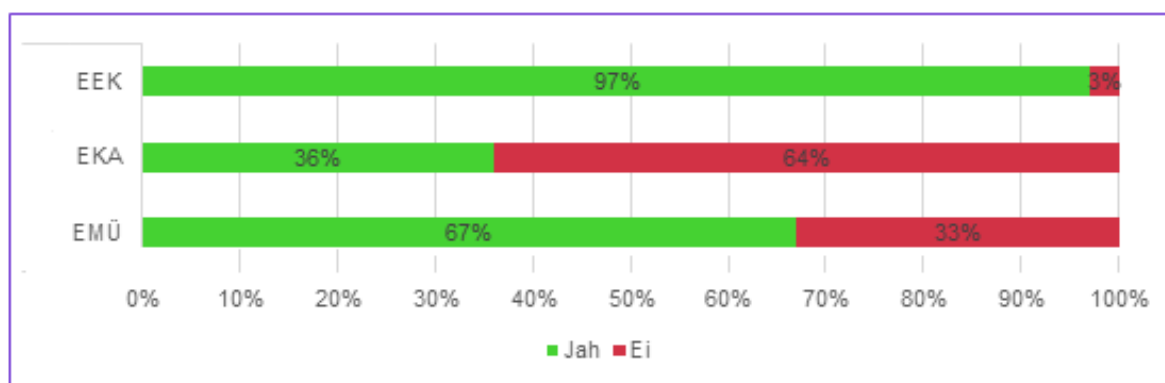
Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Hinnangutes loovusele on kunstierialade lõpetajate hinnangud teistest oluliselt kõrgemad, mida võib pidada loogiliseks nende erialategevuse sisu tõttu. Suulist ja kirjalikku väljendusoskust hindasid suhteliselt kõrgelt ärimise ja halduse, põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse ning bio- ja keskkonnateaduste lõpetajad.

Ettevõtlikkusega seotud teadmiste ja oskuste antud hinnanguid võrreldi ka selle alusel, kas vastaja tegutses ettevõtjana või mitte. 22st tegurist ainult kahe – kontaktvõrgustike loomisele ja enesekindlusele antud hinnangutes olid erinevused ettevõtjate ja mitteettevõtjate lõikes olulised. Ettevõtjad hindasid kõrgemalt kontaktvõrgustike loomist ja madalamalt enesekindluse kujunemist.

5.3.2. Ettevõtlusainete läbimine kõrgkoolis ja hinnangud teemade käsitlemise piisavusele

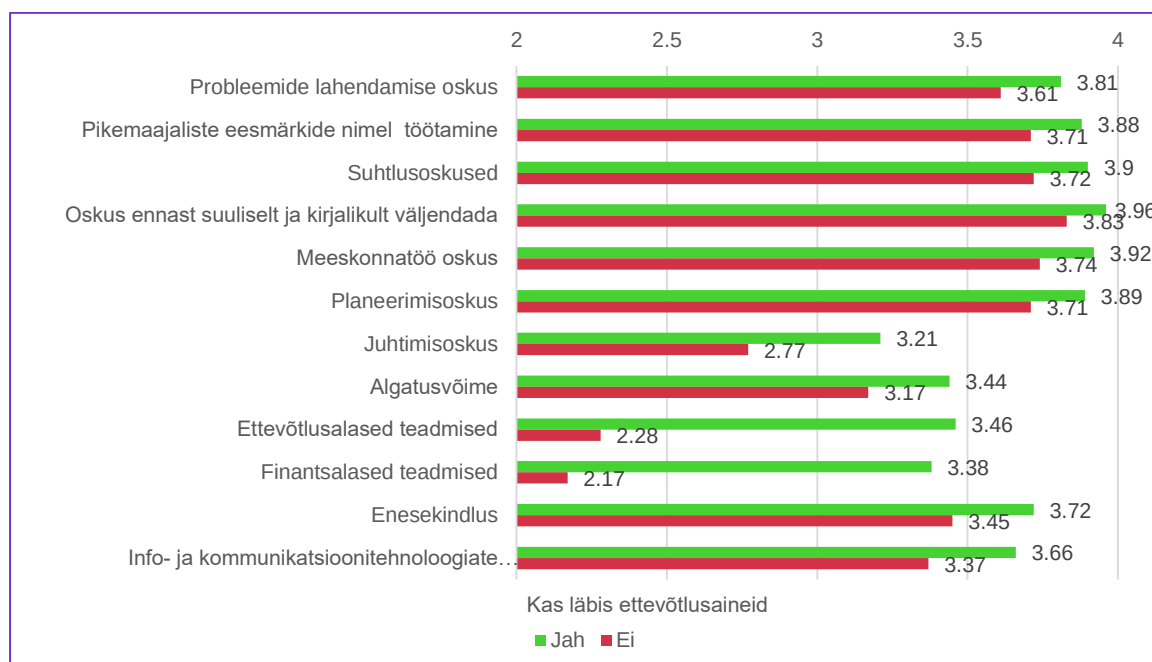
66,4 protsenti viimase kümne aasta vilistlastest nimetas ettevõtlusalasete ainete õppimist kõrgkoolis. Ettevõtlusainete õpetamine kõrgkoolide lõikes oli aga oluliselt erinev (Joonis 25). EKA vastajatest oli ettevõtlusega seotud õppeaineid läbinud 36 protsenti vastanutest. EEKi vilistlastest peaaegu kõik nimetasid ettevõtlusalaste ainete läbimist kõrgkoolis.

Joonis 25. Vastaja kõrgkool ja ettevõtlusainete läbimine õpingute ajal, %

Analüüsis võrreldi, kas eespool toodud ettevõtlikkuspädevustele antud hinnanguid mõjutas see, kas vastaja läbis ettevõtlusaineid. Joonis 26 toob välja 12 tegurit, mille puhul erinevused hinnangutes olid dispersioonanalüüsis statistiliselt olulised. Kõikidel juhtudel andsid ettevõtlusaineid läbinud vastajad keskmiselt kõrgemaid hinnanguid, et kõrgkooliõpingud aitasid kaasa nende pädevuste tekkele. Kõige suuremad olid erinevused hinnangutes ettevõtlusalastele ja finantsalastele teadmiste, mille puhul on loogiline, et ettevõtlusaineid läbinud neid kõrgemalt hindavad. Aga suuremad vahed olid ka hinnangutes juhtimisoskusele, IKT kasutusoskusele, enesekindlusele ja algatusvõimele.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Joonis 26. Ettevõtlusainete läbimine ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine

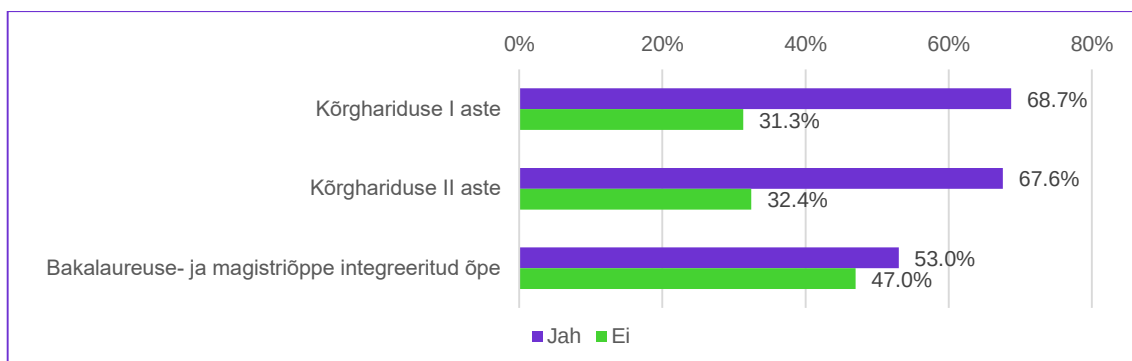

Joonis 27. Ettevõtlusainete läbimine vastaja õppekavagrupi alusel, %

Ettevõtlusainete läbimine varieerus vastajate erialade kaupa. Ärinduse ja halduse erialade lõpetajast märkisid sisuliselt kõik ettevõtlusalaste ainete läbimist kõrgkooliõpingute käigus. Põllumajandus, metsandus ja kalandus; tehnika, tootmise ja tehnoloogia ning arhitektuuri ja ehituse erialade vastajatest rohkem kui pooled nimetasid ettevõtlusainete õppimist. Bio- ja keskkonnateaduste ja veterinaaria erialade puhul jäi nende osakaal natuke allapoole. Teistest eristusid kunstierialade vastajad, kellest oli ettevõtlusaineid läbinud natuke üle kolmandiku (Joonis 27).

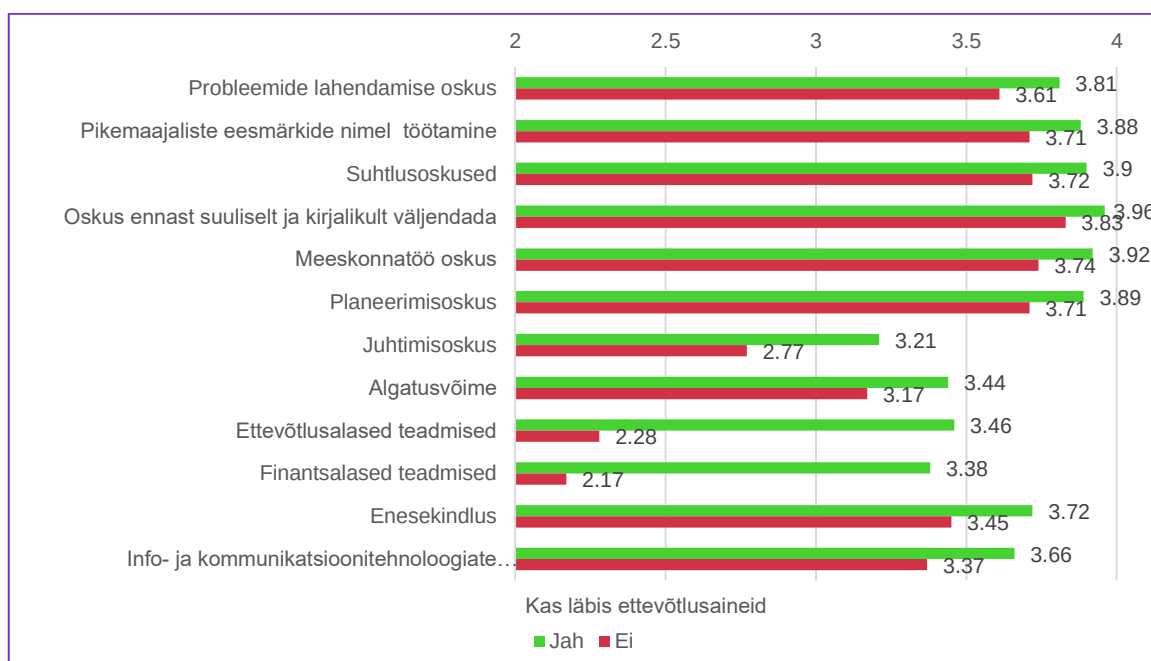
Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Haridusastmete lõikes olid erinevused ettevõtlusõppe läbimisel statistiliselt olulised (bakalaureuse- ja magistriõppe läbinud võrreldes bakalaureuse ja magistriõppe integreeritud õppe läbinutega). Kaks kolmandikku aastatel 2006–2016 bakalaureuse ja magistriõppe lõpetanud uuringus osalenud vilistlastest oli läbinud ettevõtlusalaseid ained (Joonis 28). Bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppe puhul oli nende osakaal väiksem. Doktorioõppe olid vastuast läbinud vaid üksikud, seetõttu pole nende hinnanguid joonisel välja toodud.

Joonis 28. Ettevõtlusainete läbimine kõrgkoolis lõpetatud haridusastme alusel, %

Analüüsis võrreldi, kas eespool toodud ettevõtlikkuspädevustele (Tabel 3) antud hinnanguid mõjutas see, kas vastaja läbis ettevõtlusaineid. Joonis 29 toob välja 12 tegurit, mille puhul erinevused hinnangutes olid dispersioonanalüüsis statistiliselt olulised. Kõikidel juhtudel andsid ettevõtlusaineid läbinud vastajad keskmiselt kõrgemaid hinnanguid, et kõrgkooliõpingud aitasid kaasa nende pädevuste tekkele. Kõige suuremad olid erinevused hinnangutes ettevõtlusalastele ja finantsalastele teadmistele, mille puhul on loogiline, et ettevõtlusaineid läbinud neid kõrgemalt hindavad. Aga suuremad vahed olid ka hinnangutes juhtimisoskusele, IKT kasutusoskusele, enesekindlusele ja algatusvõimele.

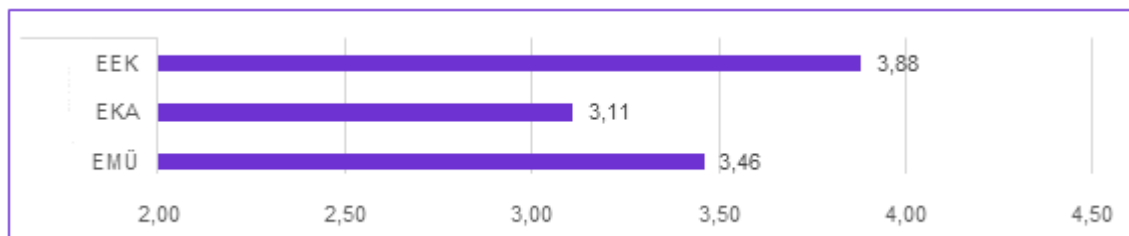

Joonis 29. Ettevõtlusainete läbimine ja kuivõrd õpingud aitasid kaasa teadmiste ja oskuste tekkele, keskmine

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

72 protsenti ettevõtlusega tegelejatest olid ettevõtlusaineid läbinud. Vastajatest, kes polnud ettevõtjad, oli ettevõtlusaineid läbinud 64 protsenti.

Ettevõtlusaineid läbinud vastajatel paluti hinnata viiepallisel skaalal (5 – täiesti rahul ... 1 – pole üldse rahul), kuivõrd nad jäid rahule kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega. Ettevõtlusaineid läbinud vastajatest oli 57 protsenti väga või pigem rahul; kõikide vastajate keskmine hinnang oli 3,50. Statistiliselt oluliselt kõrgemalt hindasid oma rahulolu EEKi lõpetajad, keskmiselt kõige madalamad hinnangud andsid EKA lõpetajad (Joonis 30).

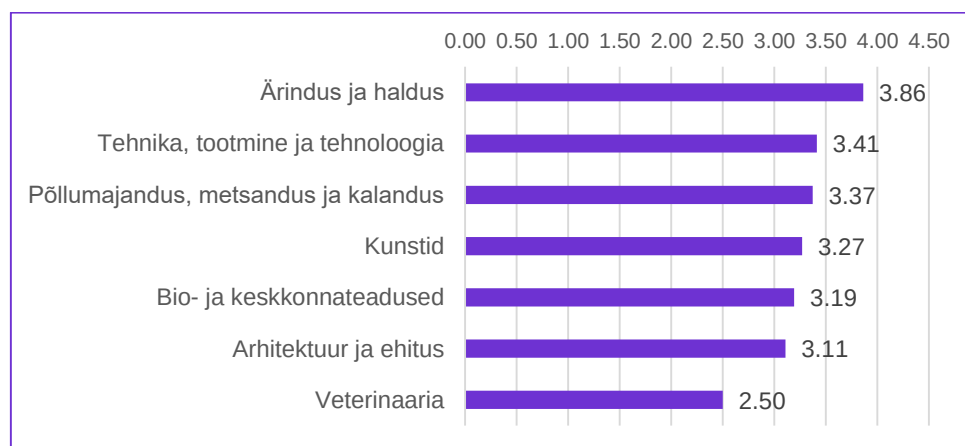

Joonis 30. Kuivõrd on ettevõtlusaineid läbinud vastajad rahul kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega, keskmine

Võrreldes hinnanguid erialateadmistele ja ettevõtlusalastele teadmistele, on kõigi kõrgkoolide puhul vastajad vähem rahul ettevõtlusalaste teadmistega (erinevus on statistiliselt oluline).

Rahulolu ettevõtlusteadmistega mõjutas vanus: vanemad vastajad hindasid oma rahulolu kõrgemaks. Vastaja sugu hinnangutele mõju ei avaldanud. Sellel, kas vastaja tegutses ettevõtjana, polnud mõju tema poolt antud hinnangule, kuivõrd rahul ta on kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega.

Vastaja erialade õppekavagruppide kaupa olid hinnangute erinevused statistiliselt olulised. Kõige kõrgemaks hindasid oma rahulolu ettevõtlusalaste teadmistega ärimise ja halduse erialade vastajad. Kõige madalamaks hindasid rahulolu veterinaaria õppekava lõpetanud vastajad (Joonis 31). Väga rahul või pigem rahul hinnangud andsid veterinaaria lõppenud vastajatest ainult 17 protsenti; arhitektuuri ja ehituse puhul 37 protsenti; bio- ja keskkonnateaduste puhul 40 protsenti.

Joonis 31. Vastaja õppekavagrupp ja rahulolu kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega, keskmine

Ettevõtlusalaseid aineid läbinud vastajad hindasid viiepallisel skaalal (5 – kindlasti jah, 4 – pigem jah, 3 – nii ja naa, 2 – pigem ei, 1 – kindlasti mitte), kas nende ainete käigus käsitleti erinevaid teemasid piisavalt (Tabel 5).

Tabel 5. Kuivõrd ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt, keskmine

	Keskmine
Ettevõtte juhtimine	2,63
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	2,59
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	2,77
Äriidee formuleerimine	2,64
Äriplaani koostamine	2,77
Ettevõtte loomine ja käivitamine	2,49
Ettevõtte riskide hindamine	2,67
Tootearendus	2,67
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	2,66
Turundus	2,78
Logistika	2,41
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	2,89
Maksud	2,77
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	2,84
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	2,45
Projekti juhtimine	2,78
Meeskonnatööoskus	3,31
Suhtlusoskused	3,35

Kõikides kõrgkoolides andsid vilistlased keskmiselt kõrgemaid hinnanguid suhtlusoskusele ja meeskonnatööoskusele. Kõige madalamalt hinnati logistika; äriõiguse ja lepingute sõlmimise; ettevõtte loomise ja käivitamise; personalijuhtimise; ettevõtte juhtimise ja äriidee formuleerimise teemade käsitlemise piisavust.

Õppekavagruppide kaupa olid ettevõtlusainete käsitlemisele antud keskmiste hinnangute erinevused olulised.

Ärinduse ja halduse lõpetajate hinnangud on teistest õppekavagruppidest keskmiselt kõrgemad, mis on ka oodatav tulemus. Teemade omavahelises võrdluses olid ärinduse ja halduse puhul kõige madalamad hinnangud tootmistehnoloogiate ja tootmisprotsesside juhtimise, logistika, tootearenduse käsitlemisele. Tootearenduse ning tootmistehnoloogiate ja tootmisprotsesside juhtimise puhul olid keskmised hinnangud kõrgeimad tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavad lõpetanud vastajate hinnangutes, mis on ootuspärane tulemus, arvestades erialade spetsiifikat (Tabel 6).

Kunstierialade ja samuti veterinaaria lõpetanute hinnangud olid teiste õppekavagruppide vastajatega võrreldes keskmiselt kõige madalamad. Võrreldes teistega oli kunstierialade lõpetanute jaoks kõige ebapiisavam personalijuhtimise ja töösuhete korraldamise, maksude, raamatupidamiskorralduse ja dokumendihalduse käsitlemine. Veterinaaria lõpetajad hindasid teistest madalamalt järgmiste teemade käsitlemise piisavust: raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus, äriõigus ja lepingute sõlmimine, projekti juhtimine jne (Tabel 6).

Tabel 6. Vastaja õppekavagrupp ja kuivõrd ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt, keskmine

	Ärindus ja haldus	Põllumajandus, metsandus ja kalandus	Tehnika, tootmine ja tehnoloogia	Arhitektuur ja ehitus	Bio- ja keskkonnateadused	Kunstid	Veterinaaria
Ettevõtte juhtimine	3,54	2,57	2,42	2,16	2,05	1,82	2,09
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	3,52	2,52	2,38	2,12	2,12	1,54	1,91
Ärikeskkonna, turu konkurents analüüs	3,77	2,76	2,28	2,19	2,29	2,14	2,17
Äriidee formuleerimine	3,45	2,50	2,24	2,17	2,28	2,20	2,48
Äriplaani koostamine	3,60	2,58	2,36	2,30	2,42	2,26	2,61
Ettevõtte loomine ja käivitamine	3,23	2,35	2,17	2,06	2,12	2,02	2,17
Ettevõtte riskide hindamine	3,54	2,55	2,28	2,16	2,38	1,92	2,17
Tootearendus	3,11	2,56	3,43	1,97	2,10	2,56	1,96
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	3,02	2,79	3,52	2,08	2,09	2,00	2,04
Turundus	3,89	2,87	2,23	2,04	2,26	1,98	2,22
Logistika	3,06	2,61	2,26	1,96	2,04	1,65	1,96
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	4,18	2,98	2,59	2,31	2,09	1,62	1,78
Maksud	3,95	2,79	2,53	2,28	2,01	1,58	2,00
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	4,05	2,88	2,45	2,15	2,22	1,79	2,22
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	3,37	2,32	2,16	2,18	1,82	1,73	1,83
Projekti juhtimine	3,23	2,55	2,60	2,73	2,60	2,48	1,83
Meeskonnatööoskus	3,80	3,18	3,06	3,27	3,09	2,88	2,30
Suhtlusoskused	3,84	3,27	3,14	3,08	3,27	2,95	2,57

Roheline – kõige kõrgemalt, punane – kõige madalamalt hinnatud tegurid

Lisaks võrreldi, kas vastused teemade käsitlemise piisavusele erinesid oluliselt ettevõtjate ja mitteettevõtjate võrdluses – 2006–2016 lõpetanute arvamustes ei olnud ühegi teema puhul erinevused keskmistest hinnangutest statistiliselt oluliselt erinevad.

5.3.3. Hinnangud ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste puudujäägile töö- ja ettevõtlusalases tegevuses

Kõikidelt vastajatelt küsiti samade teemade kohta, kas nendest oskustest ja teadmistest on neil jäänud töö- või ettevõtlusalases tegevuses puudu (5- kindlasti jah ... 1- kindlasti mitte; Tabel 7). Kõige väiksemaks hinnati puudujääki suhtlusoskuste ja meeskonnatööoskuste alal. Kõige suuremaks hinnati vajakajäämisi äriõiguse ja lepingute sõlmimise; ettevõtte riskide hindamise; ettevõtte juhtimise; ettevõtte loomise ja käivitamise; ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüsi teemades.

Tabel 7. Millistest ettevõtlusalastest teadmistest, oskustest on vastajal peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka, keskmine

	Keskmine
Ettevõtte juhtimine	3,28
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	3,21
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	3,26
Äriidee formuleerimine	3,19
Äriplaani koostamine	3,15
Ettevõtte loomine ja käivitamine	3,26
Ettevõtte riskide hindamine	3,29
Tootearendus	3,20
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	3,21
Turundus	3,24
Logistika	3,17
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	3,19
Maksud	3,23
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	3,24
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	3,36
Projektijuhtimine	3,18
Meeskonnatööoskus	2,76
Suhtlusoskused	2,75

Vastaja lõpetatud eriala õppekavagrupi võrdluses oli äriõigus ja lepingute sõlmimine üks teema, millest vajakajäämisi märkisid ühe kõige suurema probleemina nii põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse; tehnika, tootmise ja tehnoloogia; arhitektuuri ja ehituse; bio- ja keskkonnateaduste; ja kunstide erialade vastajad (Tabel 8). Kuigi äriõiguse ja halduse õppekavagrupi vastajad hindasid nende erialadega võrreldes vajakajäämist selles teemas mõnevõrra väiksemaks, oli võrreldes äriõiguse ja halduse eriala lõpetanute poolt teistele teemadele antud hinnangutega keskmine hinnang selle teguri puhul üks kõrgemaid, s.t puudujääk sellealastest teadmistest-oskustest oli nende arvates keskmisest suurem.

Tabel 8. Vastaja õppekavagrupp ja millistest ettevõtlusalastest teadmistest, oskustest on vastajal peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka, keskmine

	Ärindus ja haldus	Põllumajandus, metsandus ja kalandus	Tehnika, tootmine ja tehnoloogia	Arhitektuur ja ehitus	Bio- ja keskkonnateadused	Kunstid	Veterinaaria
Ettevõtte juhtimine	2,88	3,22	3,64	3,47	3,39	3,59	3,65
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	2,87	3,12	3,59	3,41	3,25	3,46	3,74
Ärikeskkonna, turu konkurentsi analüüs	2,85	3,32	3,60	3,46	3,41	3,39	3,35
Äriidee formuleerimine	2,89	3,24	3,45	3,37	3,35	3,18	3,29
Äriplaani koostamine	2,73	3,27	3,46	3,40	3,28	3,22	3,55
Ettevõtte loomine ja käivitamine	2,82	3,35	3,39	3,62	3,44	3,56	3,35
Ettevõtte riskide hindamine	2,92	3,42	3,50	3,47	3,32	3,60	3,35
Tootearendus	3,06	3,26	3,05	3,47	3,36	3,13	3,20
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	3,10	3,27	3,11	3,25	3,18	3,41	3,10
Turundus	2,76	3,24	3,55	3,50	3,41	3,64	3,20
Logistika	3,01	3,03	3,47	3,20	3,29	3,29	3,00
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	2,57	3,18	3,35	3,52	3,64	3,73	3,70
Maksud	2,65	3,28	3,34	3,52	3,56	3,79	3,60
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	2,62	3,36	3,42	3,66	3,47	3,73	3,60
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	2,96	3,38	3,57	3,56	3,60	3,76	3,48
Projekti juhtimine	2,95	3,33	3,46	3,25	3,24	3,15	3,20
Meeskonnatööoskus	2,55	2,88	2,98	2,81	2,59	3,00	3,45
Suhtlusoskused	2,56	2,80	2,99	2,79	2,56	3,04	3,55

Roheline – kõige kõrgemalt, punane – kõige madalamalt hinnatud tegurid

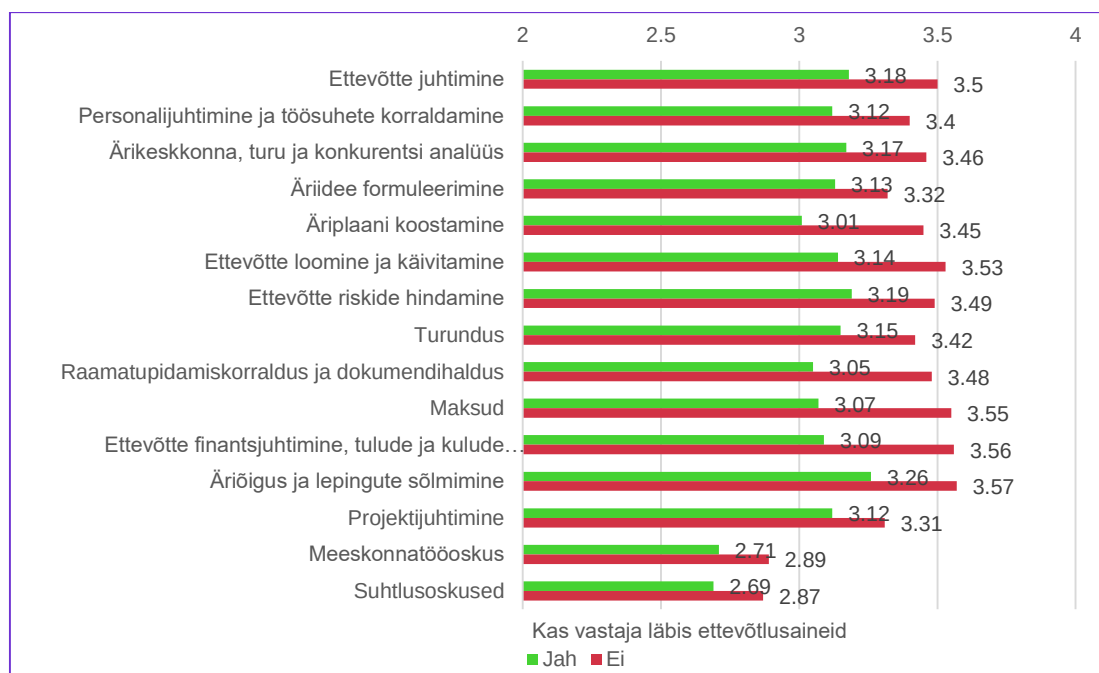
Arhitektuuri ja ehituse, bio- ja keskkonnateaduste, kunstide ja veterinaaria erialade lõpetajate jaoks olid ettevõtte tegevuse finantsküljega ja selle administreerimisega seotud teemad – raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus, ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine; maksud – kolm valdkonda, milles nähti enim puudujääke oma teadmistes ja oskustes. Ärinduse ja halduse erialade puhul need valdkonnad kuulusid nende hulka, milles peeti puudujääke teiste teemadega võrreldes väiksemaks. Arhitektuuri ja ehituse ning bio- ja keskkonnateaduste vastajad hindasid lisaks veel suuremaks vajakajäämisi ettevõtte käivitamise alastes oskustes ja teadmistes.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Õppekavagruppide kaupa oli tehnika, tootmise ja tehnoloogia ning veterinaaria lõpetajate hinnangul lisaks eeltoodule suurimad puudujäägid ettevõtte juhtimise ning personalijuhtimise ja töösuhete korraldamise alastes teadmistes. Tehnikavaldkonna lõpetajad märkisid lisaks veel ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüsi ning turunduse teemat. Turundus oli kunstide puhul samuti üks valdkond, mille puhul nähti võrreldes teistega suuremaid vajakajäämisi teadmistes ja oskustes. Põllumajandus, metsanduse ja kalanduse õppekavagrupis said lisaks ettevõtte finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise ning äriõiguse ja lepingute teemale keskmisest kõrgemaid hinnanguid ettevõtte loomine, riskide hindamine, projektijuhtimine (Tabel 8).

Ettevõtlusega tegelevate ja mittetegelevate vastajate võrdluses küsimustele, millistest teadmistest ja oskustest on neil jäänud vajaka, antud keskmised hinnangud olid statistiliselt oluliselt erinevad kahe teguri puhul: turundus ning ettevõtte loomine ja käivitamine. Ettevõtlusega mittetegelevad vilistlased hindasid vajakajäämist ettevõtte loomise alastes teadmistes ja oskustes oluliselt suuremaks. Ettevõtjad hindasid keskmiselt kõrgemaks puudujääki turundusalastes teadmistes ja oskustes.

Lisaks analüüsiti, kas vastajad, kes on läbinud ettevõtlusaineid, hindavad vajakajäämist nendes teadmistes ja oskustes erinevalt vastajatest, kes ei läbinud ettevõtlusalaseid aineid. Joonis 32 toob välja hinnangud, kus erinevused keskmistes olid statistiliselt olulised.

Joonis 32. Ettevõtlusainete läbimine ja hinnangud küsimusele, millistest ettevõtlusalastest teadmistest ja oskustest on jäänud kõige enam vajaka, keskmine

Ettevõtlusalaseid aineid mitteläbinud vastajad hindasid kõikide teadmiste ja oskuste puhul puudujääki suuremaks, st keskmised hinnangud olid kõrgemad. Kõige suuremad olid vahed hinnangutes maksude; ettevõtte finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise; äriplaani koostamise; raamatupidamiskorralduse ja dokumendihalduse, ettevõtte loomise ja käivitamise alastele teadmistele ja oskustele.

5.3.4. Hinnangud küsimusele, milliseid ettevõtlusaineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada

Uuringuga koguti vilistlastelt tagasisidet selle kohta, milliseid ettevõtlusega seotud teemasid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada (Tabel 9). 60 protsenti vastajatest nimetas ettevõtte loomise ja käivitamisega seotud ainete lisamist õppekavasse. Pooled vastajad arvasid, et lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks on vaja ettevõtte juhtimise; ettevõtte finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise; äriplaani koostamise teemade lisamist. Logistika oli üks teema, mille õpetamise piisavust hinnati madalaks, aga küsimuses, kas seda oleks vaja õppekavadesse lisada, pidas alla kolmandiku seda vajalikuks. Vähem tähtsustati ka tootmistehnoloogia ja tootmisprotsesside juhtimise, meeskonnatööoskuse ja suhtlusoskuste lisamist.

Tabel 9. Milliseid ettevõtlusega seotud aineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada, jah-vastuste %

	%
Ettevõtte juhtimine	53,4
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	44,4
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	43,8
Äriidee formuleerimine	43,1
Äriplaani koostamine	51,9
Ettevõtte loomine ja käivitamine	60,0
Ettevõtte riskide hindamine	49,4
Tootearendus	42,7
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	36,4
Turundus	47,1
Logistika	31,1
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	45,6
Maksud	45,7
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	52,1
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	44,7
Projektijuhtimine	48,0
Meeskonnatööoskus	39,5
Suhtlusoskused	37,5

Tabel 10 toob välja hinnangud vilistlaste eriala õppekavagruppide kaupa.

Tabel 10. Vastaja õppekavagrupp ja hinnangud küsimusele, mis aineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisada, jah-vastuste %

	Ärindus ja haldus	Põllumajandus, metsandus ja kalandus	Tehnika, tootmine ja tehnoloogia	Arhitektuur ja ehitus	Bio- ja keskkonnateadused	Kunstid	Veterinaaria
Ettevõtte juhtimine	47,1	58,5	63,3	66,1	42,0	52,2	37,9
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	47,1	45,9	52,5	41,1	42,9	29,0	41,40
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	48,4	45,9	47,5	44,4	31,9	39,1	34,5
Äriidee formuleerimine	49,3	46,7	44,2	39,5	33,6	44,9	27,6
Äriplaani koostamine	44,4	60,70	55,8	54,0	56,3	47,8	55,2
Ettevõtte loomine ja käivitamine	58,3	65,90	62,5	56,50	63,9	59,4	58,6
Ettevõtte riskide hindamine	52,%	53,30	49,2	46,0	44,5	42,0	51,7
Tootearendus	45,3	44,40	50,0	40,3	36,1	46,4	13,8
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	42,6	42,20	49,2	26,6	25,2	29,0	10,3
Turundus	39,5	48,90	56,7	51,6	41,2	59,4	31,0
Logistika	36,3	36,30	35,8	23,4	24,4	29,0	13,8
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	39,5	43,00	38,3	46,8	58,0	50,%	69,0
Maksud	43,0	46,70	45,0	47,6	43,7	52,2	51,7
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	47,1	55,60	55,80	59,7	48,7	46,4	65,5
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	47,5	49,60	44,2	41,9	38,7	46,4	37,9
Projektijuhtimine	43,9	43,70	50,8	56,5	59,7	47,%	20,7
Meeskonnatööoskus	36,3	42,20	46,7	37,1	35,3	42,0	48,3
Suhtlusoskused	36,3	42,20	35,0	33,9	32,8	47,8	55,2

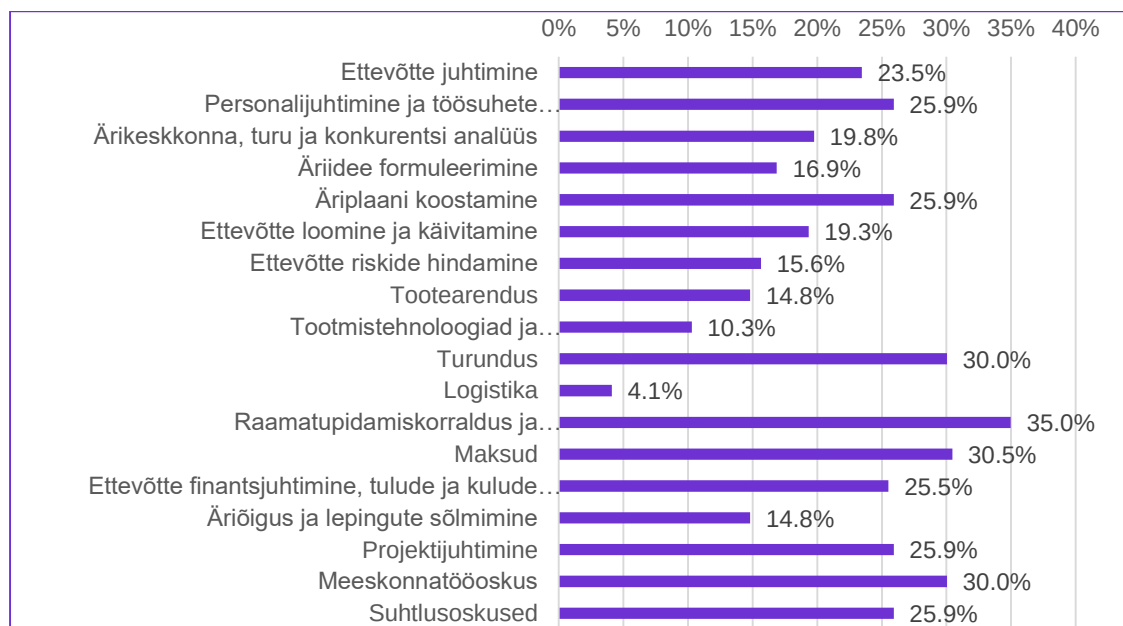
Roheline – kõige kõrgem, punane – kõige madalam jah-vastuste osakaal

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Peaaegu kõikide erialade vastajad on kõige kõrgemalt hinnanud aineid ettevõtte loomine ja käivitamine; ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine; äriplaani koostamine. Ettevõtte juhtimise teema on vähem tähtis ärianduse ja halduse, bio- ja keskkonnateaduste ja veterinaaria vastajate hulgas võrreldes ülejäänutega, kelle puhul enam kui pooled vastajad tõid välja, et selle aine peaks konkurentsivõime tõstmiseks õppekavasse lisama. Äriidee formuleerimine oli nii ärianduse kui ka halduse eriala lõpetanute hulgas üks olulisemaid teemasid. Teiste erialade puhul tähtsustatakse selle lisamist õppekavasse vähem, aga erinevus erialade vahel pole statistiliselt oluline. Raamatupidamise ja dokumendihalduse lisamise vajadust õppekavasse toovad välja enam kui pooled veterinaaria, bio- ja keskkonnateaduste vilistlased ning pooled kunstierialade lõpetanud (Tabel 10). Selle teema tähtsustamine on oluliselt kõrgem kui ärianduse ja halduse; põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse, ja tehnika, tootmise ja tehnoloogia valdkonna lõpetanute puhul. Erinev on ka suhtumine projektijuhtimise teema käsitlemise vajalikkusse. Veterinaaria lõpetanutest viiendik peab vajalikuks selle lisamist õppekavasse. Rohkem kui pool arhitektuuri ja ehituse ning bio- ja keskkonnateaduste eriala õppekavagruppide vastajaist, kes sellega igapäevaselt palju rohkem kokku puutuvad, hindavad, et üliõpilaste konkurentsivõime tõstmiseks oleks selle teema lisamine õppekavasse vajalik.

5.3.5. Ettevõtlusalastel täienduskoolitustel osalemine

Viimasel kümnel aastal kõrgkooli lõpetanud vastanutest 30 protsenti on osalenud ettevõtlusega seotud täienduskoolitustel.

Joonis 33. Millistel täienduskoolitustel on osaletud, % täienduskoolitustel osalenutest

Täienduskoolitustel käinud vastajatest 35 protsenti nimetas raamatupidamiskorralduse ja dokumendihalduse alaseid koolitusi (Joonis 33). 30 protsenti vastajatest nimetas ka maksude, turunduse, meeskonnatöö teemalisi koolitusi. Veerand täienduskoolitustel käinutest tõi välja personalijuhtimist ja töösuhete korraldamist; äriplaani koostamist; projektijuhtimist; suhtlusoskusi; ettevõtte finantsjuhtimist, tulude ja kulude planeerimist. Kõige vähem märgiti logistika, tootmistehnoloogia ja tootmisprotsesside juhtimise alaseid koolitusi.

6. Kokkuvõte

6.1. Uuringu põhitulemuste kokkuvõte

Eesti Maaülikooli (EMÜ), Eesti Kunstiakadeemia (EKA) ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor (EEK) koostöös läbiviidud vilistlaste ettevõtlusalase uuringu eesmärk oli koguda teavet kõrgkoolide vilistlaste ettevõtlustegevuse kohta, hinnanguid kõrgkoolis omandatud ettevõtlusalastele teadmiste ja oskuste ning teavet selle kohta, mis on jäänud vajaka. Kogutud infot kasutati programmi Edu ja Tegu ehk „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel” raames 2016. ja 2017. aastal loodud ettevõtlusõppe moodulite ülesehituse ja sisu arendamiseks, täienduskoolituste arendamiseks, ning õppevara arendamiseks, aga ka praeguse ettevõtlusõppe vajalikkuse, sisu ja puudujääkide hindamiseks. Uuringus osalenud partnerid said olulist tagasisidet oma vilistlaste tegevuse kohta, mida on kasutatud olemasoleva ettevõtlusõppe analüüsiks ja edasi arenduseks, programmi Edu ja Tegu ja ettevõtlusõpet tutvustavate materjalide ja teadustöö jaoks.

Uuring korraldati internetipõhise ankeetküsitlusena vahemikus 2. septembrist kuni 8. novembrini 2016. EMÜl oli olemas andmebaas vilistlaste e-posti aadressidega, mis võimaldas moodustada EMÜ vilistlaste suhtes esindusliku valimi. Kokku saadeti uuringu kutse 6496-le e-posti aadressile. EMÜs vastas küsitlusele 1457 vilistlast, sh 869 vilistlast, kes lõpetas EMÜ aastatel 2006–2016. EKA ja EEKi puhul polnud sobivaid vilistlaste e-posti andmebaase, mistõttu levitati infot uuringu kohta kõrgkoolide kodulehtedel, sotsiaalmeedias, mitmesugustes listides. Küsitlusele saadi EKAs 114 ja EEKis 111 vastust; viimase kümne aasta jooksul lõpetanute arv oli vastajatest vastavalt 90 ja 92.

Alljärgnevalt on välja toodud viimase kümne aasta lõpetanute peamised hinnangud ja järeldused senise ettevõtlusõppe ja sellealaste vajaduste kohta. Uuringus osalenud kõrgkoolid erinevad üksteisest oluliselt nii olemasoleva ettevõtlusõppe mahu kui ka vilistlaste ettevõtlustegevuse poolest. Samuti on igal uuringu partneril eriomane üliõpilaste profiil, erisugused õpetatavad erialad ja ettevõtlusõppe maht neis erialades.

EKA vilistlased eristusidki teistest oluliselt suurema ettevõtlusega tegelejate osakaalu poolest – 38,4 protsenti vastanutest olid ettevõtjad (FIEd, äriühingu või MTÜ juhid). EMÜ ja EEKi viimase kümne aasta lõpetanute hulgas oli hetkel ettevõtjana tegutsevate vastajate osakaal mõlemas 23 protsenti

Kuna ettevõtlusega hakatakse tegelema üha nooremas eas, on tähtis ettevõtlusõppega luua üliõpilastele vajalik teadmiste ja oskuste baas. Enne kõrgkooli viimast lõpetamist oli ettevõtlusega seotud juba kolmandik vastajatest ja kümnendik asutas ettevõtte samal aastal kui lõpetas kõrgkooli. Keskmine vanus ettevõtlusega tegelema hakkamisel oli 29,3. Ettevõtlusõppe arendamine on tähtis seetõttu, et kõrgkooli lõpetamisele järgneva kümne aasta jooksul hakkab arvestatav osa lõpetajatest ise ettevõtjaks ning vajab ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

Uuringule vastajate hulgas olid ülekaalus naised. Vastaja sugu oli üks tegur, millel oli oluline seos ettevõtlustegevusega. Meeste hulgas oli ettevõtjate osakaal statistiliselt oluliselt suurem – 37,4 protsenti (naiste hulgas oli 22,5 protsenti aastatel 2006–2016 lõpetanute hulgas) ning mehed hakkasid ettevõtlusega tegelema mõnevõrra nooremalt. Eestis on naised ja mehed tugevalt segregeerunud erinevatele erialadele, mida näitas ka käesoleva uuringu vastajate erialane jaotus. Informaatika ja infotehnoloogia ning tehnika, tootmise, tehnoloogia õppekavagruppidesse kuulunud erialade vilistlaste seas olid enamuses mehed. Psühholoogia, bio- ja keskkonnateaduste, ärimise ja halduse ning kunstide õppekavadel domineerisid ülekaalukalt naised. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse ning arhitektuuri ja ehituse õppekavagruppides oli sooline jaotus kõige suuremas tasakaalus. Samas lõpetatud eriala mõjutas ettevõtjaks olemist. Kõige suurem oli ettevõtjate osakaal kunstide (35,9 protsenti), ärimise ja halduse (28,4 protsenti), arhitektuuri ja ehituse (28,2 protsenti) õppekavagruppides; kõige madalam bio- ja keskkonnateaduste eriala lõpetanud vastajate hulgas (11,3 protsenti).

Kunsti õppinute hulgas oli aga kõige väiksem ettevõtlusaineid läbinute osakaal – ainult kolmandik vastajatest. Ärimise ja halduse erialade lõpetajaist märkisid sisuliselt kõik ettevõtlusalaste ainete läbimist kõrgkooliõpingute käigus. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse; tehnika, tootmise ja tehnoloogia ning arhitektuuri ja ehituse eriala vastajatest olid ettevõtlusaineid läbinud enam kui pooled; bio- ja keskkonnateaduste ja veterinaaria puhul alla poole vilistlastest. Ettevõtlusõppe läbinute väike osakaal, samas teistest oluliselt suurem ettevõtjana tegutsejate osakaal näitab suurt vajadust loovettevõtluse mooduli järele, mida ka käesoleva programmi raames arendatakse.

Vastajad hindasid oma rahulolu kõrgkoolis omandatud erialateadmistega kõrgelt ja keskmiselt kõrgemalt kui rahulolu ettevõtlusteadmistega. Vajadust erisuguse sisuga ettevõtlusmoodulite arendamiseks kõrgkoolides näitavad nii vilistlastest ettevõtjate erinevad tegevusvaldkonnad kui ka hinnangud teadmiste ja oskuste puudujääkidele.

Hinnangutes ettevõtlikkusega seotud pädevustele hindasid kõikide vastajaid kõige kõrgemalt väidet, et kõrgkooliõpingud aitasid kaasa nende enda teadmiste ja oskuste pidevale täiendamisele. Keskmisest kõrgemad hinnangud said oskus ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada, iseseisvus, meeskonnatööoskus, suhtlus- ja planeerimisoskused, pikaajsete eesmärkide nimel töötamine. Vastajate hinnangud olid kõige madalamad finantsalaste teadmiste, ettevõtlusalaste teadmiste ja juhtimisoskuste omandamisele kõrgkooliõpingute käigus. Ettevõtlusõppe läbimine mõjutas ettevõtlikkuspädevuste omandamist. Kõige suuremad erinevused ettevõtlusaineid läbinud ja ettevõtlusõpet mitte saanud vastajate vahel olid hinnangutes ettevõtlusalastele ja finantsalastele teadmiste, kuid juhtimisoskusele, IKT kasutusoskusele, enesekindlusele ja algatusvõimele antud hinnangutes.

Vastajate hinnangul olid nad oma tööalased ja ettevõtlustegevuses tunnetanud kõige suuremat puudujääki äriõiguse ja lepingute sõlmimise; ettevõtte riskide hindamise; ettevõtte juhtimise; ettevõtte loomise ja käivitamise; ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüsi alastes teemades, millele on oluline ka tähelepanu pööramine programmi käigus arendatavates moodulites ja õppematerjalides, ning ettevõtlusõppe spetsialistide ja õppejõudude täiendkoolituste planeerimisel, et tekitada koolides piisav kompetents nende teemade käsitlemiseks õppes.

Programmi käigus välja töötamisel olevad spetsialiseerumismoodulid pakuvad võimalust arvestada erinevate valdkondade eripäradega. Näiteks arhitektuuri ja ehituse, bio- ja keskkonnateaduste, kunstide ja veterinaaria erialade lõpetajate jaoks olid ettevõtte tegevuse finantsküljega ja selle administreerimisega seotud teemad – raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus, ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine; maksud – teemad, milles tunnetati suuri puudujääke oma teadmistes ja oskustes. Need on ka valdkonnad, kus vilistlased on õpingute järgselt enim täienduskoolitustel käinud. Arvestades ka hinnanguid finantsalaste teadmiste nõrkustele on oluline nende teemade läbiv integreerimine ettevõtlusõppesse, ja samas kasutada ära spetsialiseerumismoodulite poolt pakutavat võimalust pakkuda selle teemalisi põhjalikumaid teadmisi just erialadel, kus need teemad muidu väga vähe käsitleti.

Lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks peeti olulisemaks ettevõtte loomise ja käivitamisega seotud ainete pakkumist; samuti ettevõtte juhtimise; ettevõtte finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise; äriplaani koostamise käsitlemist õppes.

Lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks oli EMÜ ja EEKi vastajate arvates olulisem ettevõtte loomise ja käivitamise; ettevõtte juhtimise; ettevõtte finantsjuhtimise, tulude ja kulude planeerimise; ettevõtte riskide hindamise ainete lisamine õppekavadesse. Ka EKA vastajate puhul oli ettevõtte loomise ja käivitamise ning ettevõtte juhtimise teemade lisamine oluline, aga üle poole vastajatest rõhutas ühtlasi turunduse ja maksude käsitlemise vajadust lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks.

6.2. Soovitused

- Ettevõtlusõppe senine maht on nii uuringus osalenud kõrgkoolide kaupa kui ka õppekavati väga varieeruv. Võttes arvesse aga, et kõikidest vastanutest tegutses veerand viimase kümne aasta lõpetajatest ettevõtjana, on oluline, et ettevõtlusõpe annaks piisava ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste baasi, sest arvestataval osal lõpetajatest läheb neid oskusi ja teadmisi vaja suhteliselt ruttu ja üha varem pärast kõrgkooli lõpetamist.
- Tulenevalt oma erialade eripäradest (vabakutselisena töötamine) on kunsti õppekavade lõpetajate hulgas ettevõtjate osakaal teistest märgatavalt suurem. Samas ettevõtlusalaste ainete osakaal on seni olnud nendes õppekavades väga väike või on need üldse puudunud. Seega vajadus ettevõtlusõppe järele on nendes valdkondades suur ning on väga tähtis, et ettevõtlusõpe moodustaks tähelepanuväärse osa nendes õppekavades. Loovettevõtlusele suunatud moodulis on oluline, et see sisaldaks finantsalaseid teadmisi ning et käsitleti leiaks ka ettevõtte tegevuse korraldamisega seotud juriidilised aspektid, sh maksud, äriõigus ja lepingute sõlmimine, personalijuhtimine, raamatupidamise korraldus. Tähtis on nendele teemadele tähelepanu pöörata ka programmi käigus välja töötamisel oleva õppevaras ja täienduskoolituste pakkumisel, et oleks olemas sobivate näidetega õppevara ja sobiva ettevalmistusega spetsialistid.
- Vastajate üldine rahulolu kõrgkoolis omandatud erialateadmistega oli kõrgem kui ettevõtlusalaste teadmistega. Ettevõtlikkus ja ettevõtlusoskused ja -teadmised vajavad erialaste teadmiste kõrval samal määral tähelepanu aga juba seetõttu, et ettevõtlustegevus mängib tänapäeval olulist rolli just erialases eneseteostuses ning ainult erialastest oskustest ei piisa enam edukaks toimetulekuks. Seega on väljatöötud ettevõtlusmoodulites oluline nii mooduli sisu kui õppevara integreerimine erialaainetes saadavate teadmistega. Seda võeti arvesse spetsialiseerumismoodulite, nt maaettevõtlusmooduli, metsandus- ja keskkonnaerialadele suunatud mooduli ja loovettevõtluse mooduli arendamisel, et õppematerjalid, käsitletavat teemad jms käsitleks õpetavatele erialadele omaseid teemasid, probleeme, ja rõhutaks ettevõtliku hoiaku tähtsust ka töövõtjana erialases eneseteostuses.

- Käesoleva uuringu tulemused kinnitasid paljudes varasemates uuringutes esile toodud seost, et ettevõtjate olemasolu lähikonnas mõjutab ettevõtlusega tegelema hakkamist. Teised ettevõtjad on nii eeskujuks kui ka informatsiooni, kontaktide, kapitali jms allikaks. Sellest tuleneb ettepanek kaasata õppetöösse mitmesuguseid ettevõtjaid (nt külalislektorid, juhtumiuuringud, ettevõtete külastused). Seejuures tuleks pöörata tähelepanu sellele, et nende hulgas oleks ka õppijatega samasse vanusegruppi kuuluvaid ettevõtjaid, sh ka eelinkubatsiooniprogrammis osalenuid, kellega õppijad saaksid samastuda. Naiste hulgas oli ettevõtja osakaal väiksem, mistõttu on oluline ka ettevõtlusmoodulites tuua näited edukatest naisettevõtjatest.
- Ühed kõige madalamad hinnangud andsid vastajad finantsalastele teadmiste. Seega vajab finantsalaste teadmiste, oskuste ja hoiakute arendamine erilist tähelepanu Edu ja Tegu ettevõtlusõppe programmi moodulite, metoodika ja õppevara arendamisel ning täienduskoolitustes. Seda võeti arvesse 2016. aastal loodud spetsialiseerumismoodulites, nt maaettevõtluse moodulis, kus lisaks üldiste finantsteadmiste arendamisele pööratakse eraldi tähelepanu ka põhiliste raamatupidamisalaste teadmiste ja oskuste arendamisele ja äriplaani loomisel finantsprojektsioonide tegemise õpetamisele. Võttes arvesse ettevõtlusõppe erisugust mahtu, hinnanguid käsitletud teemadele ja puudujääkidele, peab ettevõtlusmoodulite ja täienduskoolituste kursuste väljatöötamisel arvestama, et õppekavati on vajadused ettevõtlusõppe mahu, ülesehituse, käsitletavate teemade suhtes mitmekesised, ning ettevõtlusõpet läbiviivate spetsialistide taust ka väga erinev. Näiteks ärianduse ja halduse erialade lõpetanud on saanud oluliselt suurema finants- ja ettevõtlusalaste teadmiste baasi, mistõttu nende vajadused on teistsugused. Nad vajavad ettevõtte edasiarendamiseks teadmisi ja oskusi riskide hindamisest, juhtimisest, konfliktide lahendamisest, tootearendusest jms. Seda saab pakkuda neile näiteks kasvuettevõtluse moodul. Samas mõnel teisel õppekaval peaks ettevõtlusmooduli osaks olema just elementaarsed teadmised ettevõtte asutamisest, äriplaani koostamisest, esmased teadmised raamatupidamisest ja maksundusest jms, mistõttu on oluline teistele erialadele ettevõtluse baasmooduli pakkumine. Samuti saab programmi käigus välja töötamisel olevates spetsialiseerumismoodulites käsitleda tegevusvaldkondade eripära (nt töötussektor, kunsti tegevusvaldkond jms), Ettevõtlusõppe programm on suurepärane võimalus arendada mooduleid, mis lisaks ettevõtlusalaste teadmiste üldbaasi andmisele pakuvad üliõpilastele just selliseid teadmisi ja oskusi, mis vastavad konkreetse kõrgkooli ja eriala vajadustele.
- Üks teema, mis vajab Edu ja Tegu programmi käigus loodavates moodulites ja täienduskoolitustes käsitlemist, on ettevõtte kasv, sellega seotud riskid ja võimalused. Ligi poolel ettevõtlusega tegelnud vilistlastest oli ametlikult üks töötaja või mitte ühtegi töötajat. Selleks, et ettevõtlus looks majanduskasvu, töökohti, innovatsiooni, on tähtis, et need ettevõtted kasvaksid. Ettevõtte asutamise protseduur on Eestis suhteliselt lihtne, aga riigi poliitika eesmärk peaks olema mitte ainult uute ettevõtete registreerimise soodustamine, vaid pigem juba eksisteerivate ettevõtete kasvu soodustamine. Ettevõtlusmoodulid, mis käsitlevad tootearendust, rahvusvahelistumist, täiendava kapitali kaasamist jms, pakuvad tuge ettevõtte edasiarendamiseks. Seda on ka Edu ja Tegu programmi käigus arvesse võetud ning välja töötamisel on kasvuettevõtluse moodul, mis käsitleks neid teemasid. Programmi käigus läbi viidud äriinglite uuring pakub samuti kasulikku õppematerjali.
- Ankeedi esmasel testimisel saadud tagasisidet arvestades piirati küsimuste arvu, et ankeet poleks vastajatele liiga pikk. Mitmed teemad, mis vajaksid sügavamalt uurimist, jäid käesolevast uuringust välja. Näiteks teave takistustest ettevõtlusega alustamisel, üksikasjalikum info vilistlaste ettevõtete, ärimudelite, äristrateegiate, ettevõtte juhtimise ja ettevõtte arendamisega seotud probleemide jms kohta oleks suuresti abiks ettevõtlusmoodulite arendamisel.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

- Vilistlasuuringute korraldamisel tekkis probleem korrektsete kontaktandmete kättesaadavusega. Ka käesolevas uuringus jäi kahjuks EEKi ja EKA vastajate arv väikseks, sest sobivaid andmeid otsekontakti võtmiseks vilistlastega polnud. EMÜ puhul õnnestus uuringu ühildamine vilistlaste üritusega ja sama lähenemist on mõtet kasutada ka tulevikus sarnaste vilistlasuuringute läbiviimisel, eriti kui uuringu tegijatel puuduvad ajakohased kontaktandmed. Siit ka soovitus (kõrg)koolidele pidada oma vilistlaste kohta korralikku andmebaasi, kuna vilistlased on oluline ressurss, keda saaks kasutada ettevõtlusõppes, nt kaasata neid mentorina eelinkubatsioonis, aga ka ettevõtlusõppe loengutesse heade näidetena või nende praktiliste probleemidega.

7. Kasutatud kirjandus

1. Arro, T., Elenurm, T., Küttim, M., Liigus, E., Masso, J., Mets, T., Paes, K., Raudsaar, M., Rebane, K., Reino, A., Pöder, K., Venesaar, U. (2012). Globaalne ettevõtlusmonitooring 2012. Eesti raport. Tallinn: Eesti Arengufond. <http://www.arengufond.ee/upload/Editor/Publikatsioonid/Arengufond%20GEM%20uuringu%20raport.pdf> (01.10.16)
2. Carr, J. C., Sequeira, J. M. (2007). Prior family business exposure as intergenerational influence and entrepreneurial intent: A theory of planned behavior approach. *Journal of Business Research*, 60 (10), 1090–1098.
3. Chlosta, S., Patzelt, H., Klein, S. B., Dormann, C. (2012). Parental role models and the decision to become self-employed: The moderating effect of personality. *Small Business Economics*, 38 (1), 121–138.
4. Davidsson, P., Honig, B. (2003). The role of social and human capital among nascent entrepreneurs. *Journal of Business Venturing* 18(3), 301–331.
5. Eamets, R., Krillo, K., Themas, A. (2011). Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring. Lõpparuanne. Tartu: Sihtasutus Archimedes. http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec_files/Vilistlasuuring%202009_0.pdf (03.03.2016)
6. Ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik”. (2010). Tallinn: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Ettevõtlusõppe Mõttekoda. – http://www.koda.ee/public/Ettevotlusoppe_edendamise_kava_Olen_ettevotlik_koos_lisad_ega.pdf (11.05.2016)
7. Euroopa Komisjon. (2013). Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. Tegevuskava „ETTEVÕTLUS 2020” Ettevõtlikkuse taaselavdamine Euroopas. COM/2012/0795. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0795&from=EN> (01.12.2016)
8. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu soovitus, 18. detsember 2006, võtmepädevuste kohta elukestvas õppes. (2006) – Euroopa Liidu Teataja. L 394/10. 30.12.2006. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=ET> (22.11.2016)
9. European Commission. (2012). Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education. Brussels: Directorate-general for Enterprise and Industry/European Commission. – http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=5894&lang=en (23.03.2016)
10. European Commission/EACEA/Eurydice (2016). Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. – <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/4/45/195EN.pdf> (12.12.2016)
11. Field, A. (2006). *Discovering Statistics Using SPSS*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
12. Gibb, A. A. (1993). Enterprise culture and education: Understanding enterprise education and its links with small business, entrepreneurship and wider educational goals. *International Small Business Journal*, 11 (3), 11–34.
13. Gibb, A. A., Nelson, E. (1996). Personal Competencies, Training and Assessment: A Challenge for Small Business Trainers. 26th EFMD European Small Business Seminar, in „Developing Core Competencies”. Vaasa: Centre for Continuing Education, University of Vaasa, 97–108.

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

14. Gribben, A. A. (2013). Entrepreneurial learning: Keystone to an entrepreneurial culture. *Inform*, 16. Turin: European Training Foundation. – [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/32FE9A69B45747F3C1257BA600329BD4/\\$file/INF ORM_16.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/32FE9A69B45747F3C1257BA600329BD4/$file/INF ORM_16.pdf) (01.02.2017)
15. Gümnaasiumi riiklik õppekava. (2011) *Riigi Teataja* I, 14.01.2011, 2. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021> (23.03.2016)
16. Haridus- ja Teadusministeerium. (2016a). Toetuse andmise tingimused tegevuse „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel“ elluviimiseks. Haridus- ja teadusministri käskkirjaga „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel“ elluviimiseks“ lisa 1. – https://www.hm.ee/sites/default/files/eeta_lisa1_kinnitatud.pdf (02.12.2016)
17. Haridus- ja Teadusministeerium. (2016b). Haridussilm. – http://www.haridussilm.ee/?leht=korg_0 (12.12.2016)
18. Henry, N., Chatzichristou, S. (2014). Expert Group on Indicators on Entrepreneurial Learning and Competence: Final Report. Brussels: ICF GHK. – http://ec.europa.eu/education/library/reports/2014/entrepreneurial-expert-report_en.pdf (05.05.2016)
19. Kutzhanova, N., Lyons, T. S., Lichtenstein, G. A. (2009). Skill-Based Development of Entrepreneurs and the Role of Personal and Peer Group Coaching in enterprise Development. *Economic Development Quarterly*, 23 (3), 193–210.
20. Laan, M., Kuusk, A., Sunts, H., Urb, J. (2015). Eesti kõrgkoolide 2012. aasta vilistlaste uuring. Lõpparuanne. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/2012_a_vilistlaste_uuring.pdf (03.03.2016)
21. Lichtenstein, G. A., Lyons, T. S. (2001). The Entrepreneurial Development System: Transforming business talent and community economies. *Economic Development Quarterly*, 15 (1), 3–20.
22. Low, M. B., MacMillan, I. C. (1988). Entrepreneurship: Past research and future challenges. *Journal of Management*, 14 (2), 139–161.
23. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2009). Ettevõtlusõpe Eesti kõrgkoolides. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtlusõppe töörühma koostatud raport ja tegevuskava aastateks 2010-2013. https://www.mkm.ee/sites/default/files/t_grupi_raport_innovatsioonipoliitika_komisjonile.pdf (03.01.2017)
24. Morales-Gualdrón, S. T., Roig, S. (2005). The new venture decision: An analysis based on the GEM project database. *International Entrepreneurship and Management Journal* 1 (4), 479–499.
25. Parker, S. C. 2009. *The Economics of Entrepreneurship*. Cambridge: Cambridge University Press.
26. QAA. (2012). Enterprise and entrepreneurship education: Guidance for UK higher education providers. Gloucester: The Quality Assurance Agency for Higher Education. – <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/enterprise-entrepreneurship-guidance.pdf> (01.12.2016)
27. Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., De Bono, N., Servais, I., Lopez-Garcia, P., Chin, N. (2005). Global Entrepreneurship Monitor: Data Collection Design and Implementation 1998–2003. *Small Business Economics*, 24 (3), 205–231.

28. Sieger, P., Fueglistaller, U., & Zellweger, T. (2016). Student Entrepreneurship 2016: Insights From 50 Countries. St.Gallen/Bern: KMU-HSG/IMU. http://www.guesssurvey.org/resources/PDF_InterReports/GUESSS_2016_INT_Report_final5.pdf (11.01.2017)
29. Sternberg, R. (2011). Regional Determinants of Entrepreneurial Activities – Theories and Empirical Evidence. Fritsch, M. (ed.) *Handbook of Research on Entrepreneurship and Regional Development National and Regional Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar, 33–57.
30. Sternberg, R., Wennekers, S. (2005). Determinants and effects of new business creation using Global Entrepreneurship Monitor data. *Small Business Economics*, 24 (3), 193–184.
31. Thematic Working Group on Entrepreneurship Education: Final report. (2014). – http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/strategic-framework/archive/documents/entrepreneurship-report-2014_en.pdf (18.06.2016)
32. UNESCO/ILO. (2006). Towards An Entrepreneurial Culture For The Twenty-First Century. Stimulating Entrepreneurial Spirit through Entrepreneurship Education In Secondary Schools. Geneva: Switzerland. – <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001470/147057e.pdf> (31.01.2017)
33. Van Praag, C. M. (1999). Some Classical Views on Entrepreneurship. *De Economist* 147 (3), 311–335.

8. Summary

Alumni entrepreneurship survey of Estonian University of Life-Sciences, Estonian Academy of Arts and Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences

The present alumni entrepreneurship survey was conducted in 2016 in cooperation between Estonian University of Life-Sciences (EMÜ), Estonian Academy of Arts (EKA) and Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences (EEK). The survey was part of the program “Edu & Tegu – Development of entrepreneurial education throughout all educational levels”. The entrepreneurial education program was initiated by Estonian Ministry of Education and Research and is co-funded by the European Social Fund of the European Union. The overall aim of the program is to foster entrepreneurship education in Estonia across all levels of education – in secondary education, vocational education, tertiary education. The aim of the alumni survey was to collect information on the entrepreneurial activities of the alumni and their feedback on the entrepreneurship education that would provide input for the entrepreneurship modules that are being developed in the program (e.g. entrepreneurship base module, rural entrepreneurship module, creative entrepreneurship module, entrepreneurship module for forestry and environmental sciences curricula) as a part of the entrepreneurial education program “Edu & Tegu”.

The survey was conducted as a web-based questionnaire survey in the fall of 2016. The questionnaire consisted of 36 questions. The survey gathered information on the studies, current activities of the alumni, their entrepreneurial activities, their assessments on entrepreneurship competencies acquired during studies, satisfaction with professional and entrepreneurship education they received, participation in the entrepreneurship related courses, opinions on the sufficiency of entrepreneurship topics covered, what kind of subjects should be included to the curricula etc. For the assessment, mostly 5-point Likert type scales were used (5—completely satisfied/definitely yes ... 1 – not at all satisfied/definitely no).

The alumni entrepreneurship survey had 1682 respondents. EMÜ had access to the former email addresses of graduates and to the registration data of an alumni event that provided a sufficient database with contact emails. Those contacts received an email with an invitation to participate in the survey. The sample was representative for university's alumni. EMÜ was able to obtain 1457 responses. EKA and EEK lacked suitable database with alumni contacts. The information about the survey was disseminated through social media, various alumni lists, web-pages. EKA and EEK received responses from 114 and 111 alumni members respectively.

The present analysis focuses on the alumni from the last ten years. The number of respondents who graduated between 2006 — 2016 was 1051 (869 from EMÜ, 90 from EKA and 92 respondents from EEK). The share of women among the respondents was 62,6%. The average age of the respondents was 31,7.

Business and administration was the program of study in case of 26,8% of respondents; followed by graduates from agriculture, forestry, fisheries curricula (16,5%), architecture and construction (14,8%), engineering, manufacturing and technology (14,3%), life-sciences (13,9%), arts (7,9%) and other fields.

In the survey, entrepreneurs were defined as individuals who were self-employed or owners and managers of a commercial enterprise or a NGO. The share of alumni presently involved in entrepreneurial activities was highest in case of EKA – 38.4%. In case of the EMÜ and EEK their share was 23% among the graduates from the period of 2006- 2016. The share of entrepreneurs was highest among the arts alumni (32,9%), followed by graduates from the architecture and construction (28.7%), business and administration curricula (28.4%), agriculture, forestry, fisheries (25,3%). The share of entrepreneurs was lowest among alumni of life-sciences (11,3%).

98% of entrepreneurs confirmed that there are other entrepreneurs in their immediate social circle; in case of non-entrepreneurs in the alumni significantly lower percentage (86,3%) said that there are entrepreneurs in the social circle. The share of entrepreneurs was higher among men (37,4%) than among women (22,4%). The average age for starting with entrepreneurship was 29,3. One trend has been that alumni members becomes entrepreneurs at somewhat younger age. Estonian governmental policy to make registration of enterprises as easy as possible, but also increased attention to entrepreneurship education have probably contributed to this development.

In EEK almost all graduates had taken entrepreneurship courses during the studies. In EMÜ 67% and in EKA just 36% of respondents had taken entrepreneurship courses. The alumni were significantly more satisfied with the knowledge they received in their field of studies (the average scores in the scale of 5 were 3,8) than with the knowledge on entrepreneurship (3,5).

In case of entrepreneurship competencies respondents were asked to evaluate how did their studies in the university helped to develop skills and knowledge connected with entrepreneurial behavior. The list consisted of 22 items. The highest scores were given to the items that university studies helped to constantly improve one's knowledge and skills, oral and written expression, independence, communication and planning skills etc. Financial knowledge, knowledge of entrepreneurship and leadership skills received the lowest scores.

The respondents were asked about what kind of knowledge and skills they have lacked most in their professional or entrepreneurial activities. Respondents emphasized skills and knowledge about business legislation and contracts; business risk assessment; creation and launching of start-ups; analysis of business environment, market and competition; and business management were the most problematic topics.

The alumni emphasized the importance of including creation and launching of start-ups; business management; financial management and planning, and business risk assessment courses to the curricula in order to increase the competitiveness of the university graduates.

The overall conclusions and recommendation from the survey were:

- There are considerable differences in the present scope of entrepreneurship courses between the three universities and in different curricula. As a considerable share of graduates will become entrepreneurs in a decade after the graduation from the university, it is vital that entrepreneurship courses are integrated to every curriculum. Entrepreneurship education should give the students a solid basis of knowledge and skills as they will need it relatively soon after the graduation.
- The share of entrepreneurs is highest among the arts alumni, but entrepreneurship courses have hardly had any part in their curricula. There is a great need for integrating entrepreneurship education to their study programs. This is addressed by development of module for creative entrepreneurship in the entrepreneurship education program.
- As entrepreneurial role models play important part in the decision of becoming an entrepreneur, it is important to involve the role models from students' peer-groups into the entrepreneurship courses. As the share of entrepreneurs was lower among women, it is important to provide examples of successful women entrepreneurs.

- As one of the lowest scores were given to the financial knowledge, the entrepreneurship modules offered to the students should address the financial literacy issues and cover the basics of financial knowledge necessary for establishing a business. This has been taken into account in the development of the content of entrepreneurship modules, e.g. rural entrepreneurship module includes additional blocks on accounting, financial projections etc.
- With the considerable differences in the current situation of entrepreneurship education in different universities and curricula, it is important that entrepreneurship modules that are developed as part of the present entrepreneurship education program take into account the specific characteristics and needs of the different curricula. The teaching materials, case studies, guest lectures etc. should be connected with the specifics of the field. For example, as large share of EMÜ alumni will be involved in primary and secondary sector, the entrepreneurship modules offered should address the needs and specifics of those sectors. Another example are students studying business and administration, who have solid base of financial and entrepreneurship knowledge, and obviously, their needs are different than the needs of the students in other curricula, for whom it would be important to start with some basics on financial management. This basic knowledge and skills will be provided by the basic entrepreneurship module that is developed in the program.
- Another topic that should be addressed in entrepreneurship modules is the growth and development of a business and risks connected with growth. Close to half of the businesses of the respondents do not have any employees or only one employee. In order to achieve economic growth and jobs, it is important that the businesses would grow. This need is being addressed by the special module for high-growth entrepreneurship.
- The present survey covered only a relatively small number of topics. The future studies should study the obstacles for entrepreneurship, the entrepreneurial activities, business models and strategies, management and problems connected with business development in more detail as this would provide valuable information for developing the contents of the entrepreneurship modules.
- One of problems for conducting an alumni survey was the lack of electronic contact information. In EMÜ case, the combination of the survey with an alumni event provided a good solution for this problem. Same kind of approach should be utilized in the future alumni surveys.

9. Lisa. Ankeet (EMÜ)

LÕPETATUD ERIALA

1. Eesti Maaülikooli (EMÜ; või siis varasemalt EPA; EPMÜ) lõpetamise aasta	_____
2. EMÜs lõpetatud viimane eriala (kui olete EMÜs lõpetanud mitu eriala või õppeastet, palun märkige nendest viimane)	_____
3. EMÜs viimati lõpetatud haridusaste	☐ Kõrghariduse I aste (bakalaureuseõpe, rakenduskõrgharidus; nõukogude perioodi diplomiõpe) ☐ Kõrghariduse II aste (magistriõpe) ☐ Bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õpe (loomaarstiõpe, ehitusinseneriõpe) ☐ Doktoriõpe/teaduste kandidaadi õpe

PRAEGUNE TEGEVUS

4. Teie praegune tegevus (valige kõik sobivad vastusevariandid)	☐ FIE/äriühingu juht ☐ Mittetulundusühingu/organisatsiooni juht ☐ Osanik/investor ☐ Vabakutseline ☐ Palgatöötaja ☐ Lapsega kodus ☐ Töötu ☐ Muu (nimetage) _____
5. Mitmes asutuses/ettevõttes olete töötanud pärast EMÜ lõpetamist?	_____
6. Teie praegune peamine tegevusvaldkond (juhul kui Te ei tööta, siis Teie viimase töö tegevusvaldkond) <i>(nimekiri jätkub järgmisel lehel)</i>	☐ Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük ☐ Mäetööstus ☐ Töötlev tööstus ☐ Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine ☐ Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus ☐ Ehitus ☐ Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont ☐ Veondus ja laondus ☐ Majutus ja toitlustus ☐ Info ja side

	☐ Finants- ja kindlustustegevus ☐ Kinnisvaraala tegevus ☐ Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus ☐ Haldus- ja abitegevused ☐ Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus ☐ Haridus ☐ Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ☐ Kunst, meelelahutus ja vaba aeg ☐ Muud teenindavad tegevused ☐ Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine ☐ Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus
7. Praegune ametikoht (kui Te ei tööta, siis viimane ametikoht)	☐ Juht ☐ Tippspetsialist ☐ Tehnik ja keskastme spetsialist ☐ Ametnik ☐ Teenindus- või müügitöötaja ☐ Põllumajanduse, metsanduse, jahinduse või kalanduse oskustöötaja ☐ Oskustöötaja või käsitöölaine ☐ Seadme- või masinaoperaator või koostaja ☐ Lihttöölaine ☐ Sõjaväelane ☐ Muu (nimetage) _____
8. Kui suur on Teie ühe kuu keskmine netosissetulek palgatööst ja/või ettevõtlustegevusest (kätte saadud palk või dividendid, maksud maha arvatud)	☐ Sissetulek palgast/ettevõtlustegevusest hetkel puudub ☐ Kuni 365 eurot ☐ 366–600 eurot ☐ 601–900 eurot ☐ 901–1200 eurot ☐ 1201–1500 eurot ☐ 1501–1800 eurot ☐ Üle 1801 euro ☐ Ei soovi vastata

	Kindlasti seotud	Pigem seotud	Nii ja naa	Pigem ei ole seotud	Pole üldse seotud
9. Kuivõrd on Teie praegune ametikoht seotud EMÜs viimati lõpetatud erialaga (kui Te ei tööta, siis viimane ametikoht)	☐	☐	☐	☐	☐
9.1. Selgitus (kui soovite täpsustada)					

ETTEVÕTLUSTEGEVUS

10. Kas Teie lähedaste, sõprade hulgas on ettevõtjaid (FIE-sid, äriühingu või MTÜ juhte)??	☐ Jah ☐ Ei
11. Kas tegutsete praegusel hetkel ise ettevõtjana (olete FIE, äriühingu või olete MTÜ juht)?? Edaspidi nimetame ettevõtte/organisatsioon	☐ Jah ☐ Ei → Palun jätkake küsimusega 25 (Hinnangud ülikooli õpitule) ☐ Ei, aga varem tegutsesin → Palun jätkake küsimusega 18 (Mis aastal alustasite ...)
12. Kas Te olete hetkel rohkem kui ühe ettevõtte/organisatsiooni omanik või juht?	☐ Ei ☐ Jah
Juhul kui Te olete mitme ettevõtte/organisatsiooni juht/omanik, siis vastake palun järgmised küsimused selle ettevõtte/organisatsiooni seisukohast, mis on Teie arvates Teie jaoks peamine ettevõtlustegevus	
13. . Teie ettevõtlus/organisatsioonivorm	☐ FIE ☐ Osaühing ☐ Aktsiaselts ☐ Täisühing ☐ Usaldusühing ☐ Tulundusühistu ☐ Mittetulundusühing ☐ Muu (nimetage) _____

14. Teie ettevõtte/organisatsiooni töötajate arv	☐ 0 ☐ 1 ☐ 2–5 ☐ 6–9 ☐ 10–20 ☐ 21–49 ☐ 50–249 ☐ Vähemalt 250
---	--

15. Mis aastal asutasite selle ettevõtte/organisatsiooni ja/või saite selle osanikuks?	
16. Ettevõtte/organisatsiooni peamine tegevusvaldkond	☐ Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük ☐ Mäetööstus ☐ Töötlev tööstus ☐ Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine ☐ Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus ☐ Ehitus ☐ Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont ☐ Veondus ja laondus ☐ Majutus ja toitlustus ☐ Info ja side ☐ Finants- ja kindlustustegevus ☐ Kinnisvaraala tegevus ☐ Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus ☐ Haldus- ja abitegevused ☐ Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus ☐ Haridus ☐ Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ☐ Kunst, meelelahutus ja vaba aeg ☐ Muud teenindavad tegevused ☐ Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine ☐ Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus

	Kindlasti seotud	Pigem seotud	Nii ja naa	Pigem ei ole seotud	Pole üldse seotud
17. Kuivõrd Teie ettevõtte põhitegevus on seotud EMÜs viimati lõpetatud erialaga	☐	☐	☐	☐	☐
17.1. Selgitus (kui soovite täpsustada)					

→ Palun jätkake nüüd küsimusega 25 (Hinnangud ülikooli õpitule)

VARASEM ETTEVÕTLUSTEGEVUS (küsimused neile, kes varem tegutsesid ettevõtjana, aga tänaseks on ettevõtlustegevuse lõpetanud)

Kui Te olite seotud rohkem kui ühe ettevõtte/organisatsiooniga, siis palun vastake selle ettevõtte/organisatsiooni seisukohast, mis oli Teie arvates Teie jaoks peamine ettevõtlustegevus.

18. Mis aastal alustasite ettevõtlusega?	
19. Mis oli Teie ettevõtlus/organisatsioonivorm	☐ FIE ☐ Osaühing ☐ Aktsiaselts ☐ Täisühing ☐ Usaldusühing ☐ Tulundusühistu ☐ Mittetulundusühing ☐ Muu (nimetage)
20. Mis oli Teie ettevõtte/organisatsiooni tegevusvaldkond <i>(nimekiri jätkub järgmisel lehel)</i>	☐ Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük ☐ Mäetööstus ☐ Töötlev tööstus ☐ Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine ☐ Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus ☐ Ehitus ☐ Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont ☐ Veondus ja laondus ☐ Majutus ja toitlustus ☐ Info ja side ☐ Finants- ja kindlustustegevus ☐ Kinnisvaraala tegevus ☐ Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus ☐ Haldus- ja abitegevused ☐ Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus ☐ Haridus ☐ Tervishoid ja sotsiaaltoetused ☐ Kunst, meelelahutus ja vaba aeg ☐ Muud teenindavad tegevused ☐ Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine ☐ Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus

	Kindlasti seotud	Pigem seotud	Nii ja naa	Pigem ei ole seotud	Pole üldse seotud
21. Kuivõrd oli Teie ettevõtlustegevus seotud EMÜs viimati lõpetatud erialaga?	☐	☐	☐	☐	☐
21.1. Selgitus (kui soovite täpsustada)					
22. Mis aastal lõpetasite ettevõtlustegevuse?					

23. Mis põhjusel lõpetasite ettevõtlusega tegelemise?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Madal kasumlikkus	☐	☐	☐	☐	☐
Liigne risk	☐	☐	☐	☐	☐
Piiratud investeerimisvõime	☐	☐	☐	☐	☐
Piiratud ajaressurss	☐	☐	☐	☐	☐
Väsimus	☐	☐	☐	☐	☐
Teadmiste-oskuste puudus	☐	☐	☐	☐	☐
Soodne võimalus ettevõtte müügiks	☐	☐	☐	☐	☐
Muu (nimetage) _____	☐	☐	☐	☐	☐

24. Kas sooviksite taas alustada ettevõtlusega?	☐ Jah ☐ Ei
--	---

Kõik vastajad
HINNANGUD ÜLIKOOLIS ÕPITULE

	Täiesti rahul	Pigem rahul	Nii ja naa	Pigem ei ole rahul	Pole üldse rahul
25. Kuivõrd olete rahul ülikoolis omandatud erialateadmistega?	☐	☐	☐	☐	☐

26. Kuivõrd ülikooli õpingud aitasid Teie arvates kaasa alljärgnevate oskuste, teadmiste tekkele?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Probleemide lahendamise oskus	☐	☐	☐	☐	☐
Enda teadmiste, oskuste pidev täiendamine	☐	☐	☐	☐	☐
Pikemaajaliste eesmärkide nimel töötamine	☐	☐	☐	☐	☐
Riskijulgus	☐	☐	☐	☐	☐
Loovus	☐	☐	☐	☐	☐

26. Kuivõrd ülikooli õpingud aitasid Teie arvates kaasa alljärgnevate oskuste, teadmiste tekkele?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Suhtlusoskused	☐	☐	☐	☐	☐
Oskus ennast suuliselt ja kirjalikult väljendada	☐	☐	☐	☐	☐
Meeskonnatöö oskus	☐	☐	☐	☐	☐
Planeerimisoskus	☐	☐	☐	☐	☐
Kriitiline mõtlemine	☐	☐	☐	☐	☐
Enda oskuste kriitiline hindamine	☐	☐	☐	☐	☐
Juhtimisoskus	☐	☐	☐	☐	☐
Algatusvõime	☐	☐	☐	☐	☐
Eetiliste normide järgmine	☐	☐	☐	☐	☐
Uute ideede, lahenduste väljatöötamine	☐	☐	☐	☐	☐
Saavutusvajadus	☐	☐	☐	☐	☐
Kontaktvõrgustike loomine	☐	☐	☐	☐	☐
Iseseisvus	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtlusalased teadmised	☐	☐	☐	☐	☐
Finantsalased teadmised	☐	☐	☐	☐	☐
Enesekindlus	☐	☐	☐	☐	☐
Info-kommunikatsioonitehnoloogiate kasutamisoskus ja	☐	☐	☐	☐	☐

27. Kas läbisite EMÜs õpingute ettevõtlusalaseid aineid?	☐ Jah ☐ Ei → Palun jätkake küsimusega 30 (Millistest ettevõtlusalastest teadmistest ...)
--	--

	Täiesti rahul	Pigem rahul	Nii ja naa	Pigem ei ole rahul	Pole üldse rahul
28. Kuivõrd rahul olete ülikoolis omandatud ettevõtlusalaste teadmistega?	☐	☐	☐	☐	☐

29. Kas järgmiseid ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Ettevõtte juhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	☐	☐	☐	☐	☐

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

29. Kas järgmiseid ettevõtlusega seotud teemasid õpetati ülikoolis piisavalt?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Äriidee formuleerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Äriplaani koostamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtte loomine ja käivitamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtte riskide hindamine	☐	☐	☐	☐	☐
Tootearendus	☐	☐	☐	☐	☐
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Turundus	☐	☐	☐	☐	☐
Logistika	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	☐	☐	☐	☐	☐
Maksud	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	☐	☐	☐	☐	☐
Projekti juhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Meeskonnatööoskus	☐	☐	☐	☐	☐
Suhtlusoskused	☐	☐	☐	☐	☐
Muu (nimetage) _____	☐	☐	☐	☐	☐

Kõik vastajad

30. Millistes ettevõtlusealastest teadmistest, oskustest on Teil peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Ettevõtte juhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Personalijuhtimine ja töösuhete korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs	☐	☐	☐	☐	☐
Äriidee formuleerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Äriplaani koostamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtte loomine ja käivitamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtte riskide hindamine	☐	☐	☐	☐	☐
Tootearendus	☐	☐	☐	☐	☐
Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Turundus	☐	☐	☐	☐	☐
Logistika	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidamiskorraldus ja dokumendihaldus	☐	☐	☐	☐	☐
Maksud	☐	☐	☐	☐	☐

30. Millistes ettevõtlusealastest teadmistest, oskustest on Teil peale õpingute lõppu jäänud oma tööalases ja/või ettevõtlustegevuses kõige enam vajaka?	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii ja naa	Pigem ei	Kindlasti mitte
Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Äriõigus ja lepingute sõlmimine	☐	☐	☐	☐	☐
Projektijuhtimine	☐	☐	☐	☐	☐
Meeskonnatööoskus	☐	☐	☐	☐	☐
Suhtlusoskused	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, nimetage _____	☐	☐	☐	☐	☐

31. Milliseid ettevõtlusega seotud aineid tuleks lõpetajate konkurentsivõime tõstmiseks õppekavas lisada?	☐ Ettevõtte juhtimine ☐ Personali juhtimine ja töösuhete korraldamine ☐ Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs ☐ Äriidee formuleerimine ☐ Äriplaani koostamine ☐ Ettevõtte loomine ja käivitamine ☐ Ettevõtte riskide hindamine ☐ Tootearendus ☐ Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine ☐ Turundus ☐ Logistika ☐ Raamatupidamise korraldus ja dokumendihaldus ☐ Maksud ☐ Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine ☐ Äriõigus ja lepingute sõlmimine ☐ Projektijuhtimine ☐ Meeskonnatööoskus ☐ Suhtlusoskused ☐ Muu, nimetage _____
--	--

32. Kas olete peale EMÜ lõpetamist osalenud ettevõtlusalastel täiendkoolitustel?	☐ Jah ☐ Ei → Palun jätkake küsimusega 34 (Vanus)
---	--

33. Kui jah, siis millistel?	☐ Ettevõtte juhtimine ☐ Personali juhtimine ja töösuhete korraldamine
-------------------------------------	--

Vilistlaste ettevõtlusuuring Eesti Maaülikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Ettevõtluskõrgkooli Mainor näitel

<i>(nimekiri jätkub järgmisel lehel)</i>	☐ Ärikeskkonna, turu ja konkurentsi analüüs ☐ Äriidee formuleerimine ☐ Äriplaani koostamine ☐ Ettevõtte loomine ja käivitamine ☐ Ettevõtte riskide hindamine ☐ Tootearendus ☐ Tootmistehnoloogiad ja tootmisprotsesside juhtimine ☐ Turundus ☐ Logistika ☐ Raamatupidamise korraldus ja dokumendihaldus ☐ Maksud ☐ Ettevõtte finantsjuhtimine, tulude ja kulude planeerimine ☐ Äriõigus ja lepingute sõlmimine ☐ Projektijuhtimine ☐ Meeskonnatööoskus ☐ Suhtlusoskused ☐ Muu, nimetage _____
--	--

Vastaja andmed

34. Teie vanus	
35. Teie sugu	☐ Mees ☐ Naine

36. Kommentaarid, tähelepanekud teemal	ettepanekud, ettevõtlusõppe
---	------------------------------------

Aitäh!

 Edu
Tegu | ETTEVÕTLUSÕPPE
PROGRAMM

